

POPULAȚIA ORAȘULUI MOLDOVENESC LA MIJLOCUL SECOLULUI AL XIX-LEA

GH. PLATON

Demografia reprezintă o disciplină a cărei valoare pentru aprofundarea studiilor istorice a fost nu numai odată subliniată.¹ Arhivele noastre — cel puțin cele ale Moldovei — conțin numeroase date privind populația în secolul al XIX-lea, mai ales. În special recensămintele fiscale, catagrafiile, oferă bogate informații care pot sluji la înțelegerea mai deplină a unor variate probleme de istorie. Importanța acestui material a fost, de altfel, continuu scoasă în evidență² și nu este necesar să mai stăruim aici.

În comunicarea noastră, pornind de la înțelegerea rolului populației în desfășurarea procesului evolutiv al societății, ne propunem ca, pe baza analizei datelor catagrafiei din 1845, să stabilim unele premise de natură să contribuie la cunoașterea mai deplină a cauzelor care au imprimat anului revoluționar 1848 în Moldova caracterul său specific, particular.

I. Înainte de a proceda la analiza datelor înscrise în tabelele statistice care însoțesc lucrarea, socotim necesare câteva observații privind maniera de lucru.

Catagrafia din 1845³ nu este o lucrare unitară. Deși formularul de bază a fost unic, datele variază în funcție de înțelegerea manifestată de fiecare comisie în parte. Cel mai bine — din punctul nostru de vedere, firește — au lucrat comisiile acelor târguri sau orașe care au raportat datele din 1845 la cele existente în catagrafia anterioară, din 1838. Pro-

1. Cf. Șt. Ștefănescu, *Istorie și demografie*, „Studii“, tom 20, 1967, nr. 5, p. 933-946.

2. L. Boicu, *Despre structura socială a orașului moldovenesc la mijlocul secolului al XIX-lea*, „Studii“, anul VI, nr. 2, 1963, p. 281-306 și Gh. Platon, *Populația târgului Huși în prima jumătate a secolului al XIX-lea*, „Analele științifice ale Universității „Al. I. Cuza“ din Iași“, sect. III (șt. sociale), a. Istorie, tom XI, 1965.

3. Pentru întocmirea tabelelor noastre statistice, am utilizat următoarele condici de la Arhivele Statului din Iași : Tr. 1423, op. 1619, nr. 843, 850, 859, 866, 871, 873, 879, 885, 892, 897, 901, 906, 912, 920, 926, 933, 938 940, 947, 951, 952, 956, 962, 975, 982, 987, 988, 989, 1015, 1016, 1017, 1018, 1019, 1020, 1021, 1022, 1023, 1024, 1026, 1027, 1028, 1029, 1030, 1032, 1033. Pentru căpătăieri, am utilizat condica nr. 1010, din același transport. Ordinea enumerării respectă ordinea ținuturilor înscrise în tabelele statistice.

cedind în acest fel, unele comisii ne-au oferit posibilitatea să apreciem, cu oarecare exactitate, transformările care s-au efectuat în sinul unora din categoriile fiscale corespunzătoare, în intervalul dintre cele două catagrafii și să stabilim — acolo unde a fost cu putință — proveniența indivizilor care, în marea lor majoritate — lucrul nu era posibil altfel — au fost considerați nominal.

Din nefericire, datele pentru orașul Iași, care ar fi prezentat cel mai mare interes, lipsesc.

Observînd notațiile făcute marginal, la fiecare individ în parte, am putut stabili proveniența și prefacerile din sinul categoriilor de negustori, meșteri și birnici, mai ales, am putut realiza repartizarea pe ramuri de negoț și meșteșugari, atît a negustorilor și a meșteșugarilor pămînteni, cît mai ales a evreilor și a supușilor străini. Cifrele ce le-am obținut — privind numărul de negustori și meșteri, pe categorii — nu sînt complete. Totalurile nu corespund cu acele înscrise în tabelele generale pentru negustori și meșteri deoarece nu întotdeauna se fac specificațiile corespunzătoare în dreptul indivizilor respectivi. De asemenea, uneori, se face doar mențiunea generică de „neguțitori“, care nu ne oferă posibilitatea să facem vreo clarificare. Astfel, de pildă, în catagrafia orașului Bacău, din 105 negustori, specificații se fac doar la un număr de 27. De asemenea, la multe din ȧrgurile mai mici — am nota, printre acestea, Podul Iloaiei, Moinești și Tg. Ocna, pentru a nu le pomeni decît pe acestea — negustorii sînt desemnați în bloc, cu denumirea generică. Totodată, sînt și cazuri — și ele nu sînt rare — cînd breasla include negustori sau meșteri de profil diferit. Astfel, spre exemplu, la Galați, sînt cuprinși în cadrul aceleiași bresle, bogasierii, marchitanii, lipcanii și brașovenii; argintarii, ȧufecicii, covacii, căldărarii și cazangiii. În asemenea cazuri, am inclus întreg numărul de negustori sau meșteri în categoria specificată prima.

În afară de aceasta, se produc confuzii — uneori destul de grave — și din lipsa unui criteriu unitar, în virtutea căruia anumite profesii pot fi incluse în rîndul negustorilor sau în acel al meșterilor. Astfel, *abagerii*, pot fi și negustori de abale dar și meșteșugarii acestui produs; *pascarii* sînt meseriași care recoltează produsul sau negustorii care vînd rezultatul muncii: *harabagiii* și *caretașii* pot fi acei care confecționează produsul sau cei care efectuează transporturi. Aceștia sînt trecuți, uneori la meșteri, iar alteori la negustori. Distincțiile sînt cu atît mai greu de făcut cu cît, lucrul este știut, mulți dintre meșteri, desfăcîndu-și produsele muncii, lucrînd pentru piață, îndeplineau, în același timp și calitatea de negustori⁴.

Deobicei, în cazurile pe care le-am semnalat mai sus, am urmărit specificațiile din catagrafie, fără să ne îngăduim vreo intervenție care, de altfel, nu ar fi adus nici o modificare de substanță fondului problemei.

4. O situație asemănătoare, în acest sens, o au, de pildă, *casapli* care pot fi și meșteri dar pot avea, în același timp și calitatea de negustori de vite, care apare, uneori și în catagrafie. La fel și *grădinarii* care pot fi negustorii de legume dar și meseriași specializați în cultivarea florilor. Exemplele pot fi multiplicare.

Din sumarele notații de mai sus, se desprinde constatarea că, practic, dată fiind lipsa de unitate care a caracterizat lucrările comisiilor, nu se poate vorbi de o situație întru totul exactă, realizată pe baza analizei datelor catagrafiei din 1845. În multe cazuri, lipsa de unitate a fost dublată de o lipsă de exactitate care a impus, la începutul anului 1846, o nouă revizuire a categoriilor dajnice⁵.

Cunoscînd toate aceste dificultăți, am încercat totuși ca, printr-o operație extrem de migăloasă, prin lectura și notarea tuturor observațiilor marginalii, efectuate în dreptul fiecărui individ, să ajungem la propria noastră statistică. Aceasta, deși incompletă, ne oferă totuși posibilitatea să tragem unele concluzii pe care le considerăm pline de interes.

Obiectivele ce le urmărim în expunerea noastră — lucrul trebuie spus din capul locului — sînt relativ limitate. Făcînd anumite observații referitoare la structura socială a orașului moldovenesc, la jumătatea secolului al XIX-lea, vom încerca să desprindem unele indicii de natură să poată sugera măsura în care orașul putea să participe, prin forțele sale sociale, la mișcarea revoluționară care, la 1848, a cuprins, în vîrtejul său, întreaga țărănie⁶. Cercetarea ne este ușurată de excelentul studiu al lui L. Boicu, apărut în 1963,⁷ în care — deși în urma unei cercetări parțiale⁸ — sînt făcute o serie de interesante și pertinente observații. Acestea au în vedere caracterul precumpănitor al micii producții de mărfuri, cu toate implicațiile care decurg din existența acestei situații, procesul de imigrare al țăranilor spre țiguri și orașe, deosebirea de interese între elementele de naționalitate diferită care alcătuiau burghezia moldoveană, ș.a.

Observațiile noastre, care se referă strict la perioada anterioară anului 1848⁹ și care confirmă, în mare măsură, concluziile lui L. Boicu, sînt efectuate pe întregul material al lucrării catagrafice din 1845. Acest material, prelucrat într-o manieră care să corespundă obiectivului ce ni l-am propus, a fost inclus în tabelele statistice din anexe. Analiza acestora îngăduie surprinderea unei multitudini de aspecte. Ne vom mărgini să le reliefăm pe acelea care se încadrează în sfera preocupărilor esențiale ale lucrării noastre.

II Înainte de a intra în fondul problemei, socotim necesare cîteva precizări preliminare, de natură să sugereze, cu mai multă pregnanță capacitatea revoluționară a orașului moldovenesc la jumătatea secolului al XIX-lea.

5. În calculele noastre, am ținut seama — pentru toate categoriile — de rezultatele verificării din 1846, pe care le-am considerat definitive. Condițiile din 1846 însă, făcute în mare grabă, oferă puține indicii cu privire la problemele care au constituit obiectul principal al preocupărilor noastre. De aceea, dacă am confruntat și completat totalurile catagrafiei generale, cu datele din condițiile reviziei din 1846, pentru celelalte date, am apelat, în mod exclusiv, la catagrafia inițială.

6. Gh. Platon, Din lupta maselor țărănești din Moldova în preajma și în timpul anului revoluționar 1848, „Studii și articole de istorie“, VII, Buc., 1965.

7. L. Boicu, *op. cit.*

8. Autorul a analizat datele privind principalele cinci orașe ale țării: Iași, Botoșani, Galați, Roman, Bacău și pentru țăgurile Moinești și Tg. Ocna.

9. L. Boicu își extinde exemplificarea pînă în 1860.

În primul rînd, majoritatea  tirgurilor  i a  tirgu oarelor precum  i o bună parte a ora elor Moldovei continuau să fie încă, în această perioadă, proprietate feudală. Locuitorii, indiferent de categoria din care făceau parte, suportau toate consecin ele care decurgeau din această stare de lucruri.

Con inutul învoielilor noi pentru a ezarea de  irg precum  i acele ce privesc re inoirea aranjamentelor vechi, vădesc serioasele bariere pe care proprietatea feudală le ridica în calea dezvoltării rela iilor noi, în calea creării unei activit  i comerciale  i lucrative prospere. Men inerea  i chiar întărirea monopolurilor feudale, dreptul exclusiv al proprietarului de a dispune construirea instala iilor cu caracter industrial — pentru a nu le pomeni dec t pe acestea — creau serioase dificult  i în calea  tirgurilor  i ora elor, constituind un veritabil anacronism.¹⁰

 n timp ce unele țirguri se  nfiin au, ca urmare a procesului obiectiv de dezvoltare a pieței interne, iar locuitorii acestora încheiau învoieli în condiții care contraveneau flagrant direc iei dezvoltării istorice, populația altora luptă cu hot r re pentru a înlătura c tu ele ce le impunea proprietatea feudală. Acest fenomen, deosebit de interesant, pe care nu-l putem analiza aici în aspectele sale cele mai semnificative, poate fi urmărit — de pildă —  n perioada care stă în centrul preocupărilor noastre, în cazul orașului Roman, asupra căruia Episcopia   i mai exercita încă dreptul de proprietate feudală.

Potrivit învoielii încheiate între părți, s-a stabilit ca locuitorii — pentru a deveni proprietari  i a  n ra „ n os bitele drepturi ale  irgove ilor” — să cumpere vatra  irgului, cu  ma ul  i mahalalele acestuia. Fiecare locuitor trebuia să fie  mpus în raport cu  n inderea locului ce-l posedea. De asemenea, vreme de  ase ani, tot în acest scop, urmau să se perceapă taxe pe vitele comercializate sau pe anumite produse din carne. Fire te, reparta ia nu a fost propor ional   i aceasta a dat na tere unor grave abuzuri, de pe urma cărora a avut de suferit populația nevoia  .¹¹

Calamitățile naturale caracteristice acestei epoci, seceta  i lăcustele, care au determinat o acută lipsă de alimente, care în condi iile regimului feudal din Moldova acelor ani, au avut repercusiuni tragice asupra

10. Pentru detalii, vezi *Documente privitoare la istoria economică a României. Ora e și  irguri. Moldova*, seria A, vol. II, Buc. 1960 ( n special, p. 305-354).

11. La 1 martie 1846, cei 41 membri ai breslei ciubotarilor, men ion nd  i abuzurile comisiei care a întocmit catagrafia, notează că au fost trecu i la categorii incompatibile cu starea lor materială.  n același timp, în condi iile în care „alijver surile cele mai însămnate acestui ora  s-au închis”, pentru răscumpărarea orașului, „prin aspre execu ii, ni să  mpline te odată tot bezm nul pe 20 ani viitori”. Ar t nd că o parte dintre d n ii nu au nici p inea necesară traiului zilnic, ei cer să fie incluși din nou în categoria birnicilor. Altfel, subliniază aceștia, în încheierea jalbei lor, „...alt chip nu mai avem dec t doar  copiii nostri să-i vindem ro i sau noi de vii să ne aruncăm de vii (sic)  n morm nturi  i a a numai să putem scăpa de un a a cumplit jug...”. Arh. St. Iași, Tr. 1764, op. 2013, nr. 1447/2156, f. 1-29. Potrivit listelor anexate, locuitorii sînt  mpu i să plătească sume vari nd între 6  i 77 lei. Pentru litigiile mănăstirei Neam  cu locuitorii din Tg. Neam , vezi *Documente privitoare la istoria economică a României, op. cit.*, p. 350  i urm.

populației satelor, au afectat serios și populația din țirguri și orașe și mai ales acea parte pentru care agricultura constituia sursa principală de existență. Din aceste cauze, în perioada anterioară, anului 1848, asistăm la o deplasare masivă a unei părți a populației orașenești spre sate — în mare majoritate temporar, firește — cu scopul de a-și asigura hrana. Hușul, de pildă, cunoaște un mare număr de oameni deplasați în acest scop.¹² De asemenea, ca urmare a abuzurilor și incorectitudinilor săvârșite de comisiile care au alcătuit catagrafia din 1845 și a rigidității sistemului feudal de impunere, din cauza lipsei de stabilitate a unei însemnate părți a populației orașenești, locuitorii țărgurilor și ai orașelor au fost supuși unei veritabile opresiuni fiscale.

Secătuită de foame și — adeseori — în imposibilitate de a-și achita propriile îndatoriri fiscale, populația nevoiașă a multora din țărgurile și orașele Moldovei — în virtutea sistemului feudal de răspundere colectivă — a fost impusă să plătească și dările acelora — destul de numeroși, de altfel — care, deși figurau în tabelele catagrafice alcătuite de comisii, fiind morți, fugiți sau în imposibilitatea de a-și plăti birul, nu mai erau solvabili. În asemenea cazuri, pentru a evita evaziunea, se recurgea la măsuri severe de constrângere.

Documentele atestă, spre exemplu, trágica situație în care se găseau locuitorii birnici din Huși, care, de altfel, au adoptat o atitudine deosebit de dîrză în aceste împrejurări,¹³ cei din Roman, unde abuzurile comisiei catagrafice, după aprecierile ispravnicului, au fost „nepilduite“ precum și cei din Botoșani, Bacău, Fălticeni, Tg. Neamț sau din alte orașe și țărguri ale țării.¹⁴

Sărăcia și mizeria populației unora din orașele și țărgurile Moldovei au fost accentuate în urma distrugerilor provocate de numeroase incendii, frecvente în epoca asupra căreia stăruim. Astfel, spre exemplu, în urma incendiului care s-a produs la Huși, la 21 iulie 1844, au fost mistuite de flăcări un număr de 191 case și 50 dugheni, pagubele materiale fiind considerabile.¹⁵

Din cele relatate pînă acum, chiar din notațiile sumare la care am fost constrinși să ne limităm, se pot desprinde unele constatări cu caracter general :

Calamitățile naturale, care s-au abătut asupra Moldovei începînd din anul 1846 — am menționat seceta și invazia lăcustelor — au acționat

12. Gh. Platon, *Populația țărgului Huși în prima jumătate a secolului al XIX-lea.*, loc. cit., p. 58-59. Locuitorii se stabileau pe moșii boierești, încheind contracte de muncă cu proprietarii respectivi.

13. *Ibidem*, p. 56-60. Locuitorii erau încărcăți cu dările unui număr de 173 oameni.

14. Gh. Platon, *Situația maselor populare din Moldova în preajma și în timpul anului revoluționar 1848*, II, „Analele științifice ale Universității „Al. I. Cuza“ din Iași, sect. III, a Istorie, tom. XIII, anul 1967, p. 65-67. Locuitorii din Botoșani erau încărcăți cu dările unui număr de 426 oameni, iar cei din Roman suportau dările altor 83.

15. Gh. Platon, *Populația țărgului Huși*, loc. cit. p. 59. La Iași, de asemenea, trei incendii succesive, survenite la 21, 22 și 28 iulie 1844, au provocat pagube evaluate la 3.520.900 lei. Arh. St. Iași, Eforia, dosar nr. 38/1844, f. 21-40.

cu maximă eficiență și asupra populației sărace a țărgurilor. Opresiunea fiscală a accentuat consecințele funeste ale foametei dînd naștere unor puternice frămîntări, prezente — așa cum materialul o dovedește — în multe din orașele și țărgurile țării. Era evident — în primul rînd, pentru populația așezărilor cu caracter urban — că, în mare parte, situația era agravată din cauza incapacității orînduirii economice și sociale în ființă de a face față noilor condiții istorice.

Foametea, de care clasele posedante nu erau atinse, era provocată nu numai de acțiunea directă a factorilor naturali ci, în primul rînd, de repartitia proprietății, de forțarea continuă a exportului de către proprietari. Țăranii, ca și o anumită parte a locuitorilor din țărguri, s-au convins — dacă nu ajunseseră pînă acum la înțelegerea acestui fapt — că eforturile supraomenești pe care au fost constrînși să le facă, de pildă, în timpul inutilei campanii de stîrpire a lăcustelor,¹⁶ era urmarea neputinței și anacronismului unei întocmiri economice și sociale care-i reducea la înapoiere și foamete cronică. Împrejurările din acești ani au conturat, credem, mult mai clar necesitatea organizării statului pe baze moderne, au demonstrat — în special, prin exemplul orașelor — cît era de acută necesitatea unui regim de libertate pentru comerț, meserii și industrie și repartizarea echitabilă a sarcinilor fiscale.

Este cert că anii anteriori lui 1848 au pus la dispoziția celor ce-l căutau un prețios material pentru pregătirea programului revoluționar.

Situația materială a locuitorilor birnici din țărguri oferea acestora suficiente motive de nemulțumire. Această nemulțumire s-a manifestat, mai ales, prin o avalanșă de petiții adresate organelor administrative și prin adoptarea, uneori, așa cum a fost cazul în Huși, spre exemplu, a unei atitudini mai ferme, care silea ocîrmuirea la concesi. Lupta aceasta însă nu a fost organizată. Cauzele care provocaseră adîncirea sărăciei și mizeriei claselor și păturilor de jos, au constituit — se poate spune — pentru alte categorii de locuitori ai țărgurilor, prilej de creștere a ciștigurilor. În orice caz, după cît se pare, împrejurările pe care le-am menționat nu au acționat în același mod și asupra tuturor categoriilor de negustori și meșteri. Cazurile în care aceștia se plîng de greutatea pricinuite de plata dărilor sînt mai puțin numeroase și se referă la săracii aparținînd acestor categorii. Pe acest teren, deci, nu s-a putut realiza un front comun între locuitorii birnici ai țărgurilor — asupra cărora opresiunea fiscală era mai accentuată — și negustorii și meșterii care — în general vorbind — fiind stabili în locurile de așezare, beneficiau și de un alt sistem de plată a dărilor.

Din cauza specificului ocupației, cazurile în care se făcea uz de răspundere solidară, în plata banilor acelora care lipseau din breslele respective, nu erau atît de frecvente și nici nu ridicau atîtea probleme ca în

16. Gh. Platon, *Situația maselor populare din Moldova*, loc. cit., tom. XII, anul 1966. Locuitorii satelor, precum și birnicii țărgurilor, trebuiau să curețe pămînturile proprietarilor, fie îngropînd ouăle de lăcuste, fie omorîndu-le prin lovire cu fîmblăciile. Munca era, de altfel, zădarnică. Materialul documentar ilustrează evident inutilitatea eforturilor de acest gen, ce ogîndeau gradul de înapoiere a țării.

cazul birnicilor. În afară de aceasta, comisiile catagrafice — lucrul era firesc — se arătau mai circumspecte în înscrierea negustorilor și a meșterilor, decât în cea a birnicilor sau căpătăierilor, categorii în care indivizii erau înscrși, adeseori, după criterii care nu aveau nimic comun cu logica.¹⁷

Birnicii — din care, o mare parte, în majoritatea țărilor și orașelor, își făceau încă din agricultură sursa principală a existenței lor — în perioada care face obiectul atenției noastre, au încercat să soluționeze problemele cu care erau confrunțați deplasându-se temporar sau chiar definitiv la sate, pentru a-și câștiga hrana, pe moșiile acelor proprietari care aveau nevoie de brațe de muncă. La această soluție au recurs, în parte și unii dintre negustori și meșteri, acei mai săraci, firește, care, constant, erau nevoiți să-și completeze necesarul hranei prin practicarea agriculturii. Aceștia aveau pozițiile cele mai apropiate de ale locuitorilor birnici.

Diversitatea de poziție și interese care, uneori, se crea doar în mod artificial, prin regimul fiscal deosebit, constituia un impediment care nu favoriza ca populația orășenească să se situeze pe o platformă comună în lupta împotriva feudalismului. Asupra acestui fapt vom stărui în continuare, cu prilejul analizei statisticelor privind categoriile de locuitori din țărguri și orașe.

În primăvara anului 1848, în condițiile în care admitem că s-ar fi realizat o platformă comună și revoluționarii moldoveni ar fi urmărit cu perseverență realizarea acestui obiectiv, s-ar fi putut obține — lucrul era posibil — o oarecare solidarizare a populației orășenești de partea revoluției. Aproape toate clasele și păturile societății, în limite și din cauze care variau erau interesate în lupta împotriva feudalismului. În vară însă lucrul nu mai era posibil deoarece populația tuturor orașelor și țărgurilor din Moldova trăia sub spaima cumplutului flagel care a fost epidemia de holeră. La aceasta s-a adăugat și ocupația țării de către trupele străine.

Aglomerările orășenești, mai ales, au dat un mare tribut de victime. În afară de aceasta, majoritatea populației — potrivit indicațiilor Comitetului sănătății — și din spirit de autoconservare — a părăsit țărgurile și orașele și s-a stabilit fie în sate, fie în împrejurimi, în așezări improvizate, în bordeie și bărci. Contemporanii descriau situația în imagini pline de un tragism zguduitor.

17. Astfel, spre exemplu, potrivit declarației ispravnicului de Roman, din 11 noiembrie 1846, comisia a înscris la bir, mai ales în cazul căpătăierilor, „betegi ce zac prin ospitaluri, slugi de prin casele boierești, băeți nevîrșnici, oameni după numai întîlniri prin drumuri, sfîrșindu-se a afla numai numele lui...”. Arh. St. Iași, Tr. 1352, op. 1535, nr. 143, f. 33-34, 43.

În unele orașe și târguri, mortalitatea a fost, de-a dreptul înspăimîntătoare. În perioada de vîrf, în orașele Iași și Botoșani, numărul morților a depășit cifra de 200 pe zi.¹⁸ Un mare tribut de victime l-a dat populația săracă precum și negustorii și meșterii de starea sau treapta a treia.¹⁹ În asemenea condiții, posibilitățile de realizare a unei acțiuni revoluționare concertate era cu desăvîrșire exclusă.

Analiza datelor statistice din tabelele noastre vor reliefa — credem — și alte aspecte privind capacitatea populației orașenești de a participa la o ridicare revoluționară cu caracter general.

III În general vorbind, *negustorii* — ne referim, deocamdată, la cei pămînteni — acei care, după expresia lui Lenin, reprezentau elementul activ care contribuia la dezvoltarea pieței interne, dînd comerțului un caracter unitar și organizat²⁰, la data cînd s-a înfăptuit catagrafia reprezentau, aproximativ, 1/8 din totalul populației târgurilor și orașelor. Marea majoritate o constituiau negustorii de starea III-a și calfele. Aparțineau stărilor superioare, I-a și a II-a, un număr de 429 oameni, din totalul general de 6633 (anexele I, II).

Chiar așa incomplete cum sînt, cifrele dovedesc puternica fluctuație din sînul categoriei negustorilor pămînteni, în intervalul de șapte ani dintre cele două catagrafii. În afara scăderilor naturale, înregistrate prin decese sau pierderea capacității de practicare a negoțului, constatăm un important număr de fugiți sau strămutați²¹ — chiar din unele centre mari — precum și numeroși indivizi trecuți în rîndul altor categorii. Această instabilitate — constatarea, rămîne valabilă și în cazul celorlalte categorii sociale — reflectă slaba potență a orașului de a se adapta cu rezecivune noilor condiții ale dezvoltării istorice.

Puțini dintre negustori — doar trei — în intervalul dintre cele două catagrafii, au căpătat ranguri de boierie; numărul fusese mai mare în perioada anterioară, fapt care determinase o puternică opoziție a boierilor împotriva acestei practici, deosebit de avantajoasă pentru Mihail Sturza și importantă pentru consecințele sale pe plan social.

Instabilitatea reflectă, într-un anumit sens, și neputința multora dintre negustori de a rezista ingerințelor autorităților administrative și concurenței nimicioare a celor mai avuți sau a celor care erau apărați de aceste ingerințe. Trecerea în rîndul supușilor străini a unui însemnat număr de negustori pămînteni probează veridic această stare de lucruri.

18. Iată numărul „dajnicilor” morți din cîteva din orașele și târgurile Moldovei. (Cifrele nu includ femeile, copiii și bătrînii, al căror număr, în unele cazuri, depășea pe cel al dajnicilor. Calculele Vistieriei erau pur fiscale).

Iași — 2.311, Bacău — 424, Roman — 200, Bîrlad — 369, Fălticeni — 354, Piatra Neamț — 390, Dorohoi — 511, Tg. Neamț — 372, Podul Iloaiei — 237. Botoșani — 2.268 (sînt incluși copiii, femeile și bătrînii). Un număr mare de victime a dat, în special, populația evreiască din Iași, Botoșani și alte centre. Cf. Gh. Platon, *Situația maselor populare din Moldova...*, II, loc. cit., (statisticile din anexe).

19. *Ibidem*.

20. V. I. Lenin, *Opere*, vol. III, Buc. 1951, p. 336-337.

21. De obicei, prin termenul de „strămutați” sînt indicați acei stabiliți în locuri cunoscute Vistieriei.

Interesant în acest sens este cazul — mai apropiat de perioada pe care o analizăm — a unor negustori bulgari din Birlad. Aceștia, pentru că nu aveau dugheni, deși plăteau toate taxele corespunzătoare calității lor, prin abuz, au fost supuși la o serie de sarcini suplimentare care, normal, reveneau asupra populației birnice. Cazul acesta, discutat în cele mai înalte foruri ale administrației de stat, a oferit prilejul să se constate că abuzurile administrației aduceau grave prejudicii negustorilor pămînteni și determinau trecerea unui important număr dintre aceștia sub protecția străină.²² Vistieria aprecia — fără să precizeze data de cînd indivizii în discuție au devenit supuși străini — că numărul total se ridică la 4000 oameni.²³

22. Răspunzînd Sfatului ocîrmuitor, care comunicase hotărîrea domnitorului în legătură cu negustorii bulgari din Birlad, Vistieria, într-un amplu raport, din 2 mai 1843, nota că, în eventualitatea în care aceștia vor fi supuși unor obligații incompatibile cu situația lor, vor intra sub protecții străine sau vor părăsi țara, „...cu care s-ar da o invitare obștească și la alți de asămîine de care sînt în Moldova mai multe mii. Toată îndemnare ce au dat unui atît de înșămînătorii număr de negustori și locuitorii cei mai fruntași ai țării a să supune cătră streine protecsii, n-au fost nici iaste alta fără numai sîngură pricină rălei tratații ce să în-trebuințază cătră fiistecare persoană dajnică de cătră dregători, polițmaistri, comisari și privighetori, încă și ceilalți subalterni și slujitori ai lor, acesta fiind un abuz atît de însemnător, că neguțatorii și toate celelalte trepte, nimic stînjînindu-să de plata birului și a patentilor de ori ce clasis, să înfioară numai de nerespectuirea și de atacul ce li să face cîstei, căci nici unii din acești dregători nu prețuesc persoana neguțitoarească, fie aceala cît de înstărit; dacă iaste rae nu au întru nimic la cel întăi prilej a întinde ce mai aspră măsură asupra-le și pentru aceea, fiisticare, cu mare jărtvire s-au silit și să silesc de au priimit și primesc streine protecsii, cătră care plătesc înzăcite sume cu havaetul pe toate jalobile și altile dar cîste lor o cunosc ferită și răspectuită. Sînt mai multe pilde — se notează în continuare în raport — iar mai vîrtos a neguțitorilor din Focșani, acii mai înșamați ce să găsăsc supuși streini, că prin formularnică jalobă, s-au gătit mai de multe ori a ceri de la cîrmuire punire lor supt a ei ocrotire, după pravilele locului și cu toate îndatoririle cersute de dînsăle, cu această condiție însă ca supunere lor să fie numai cătră Eforie, fără să aibă drit de amestecare asupra-le ispravnicii și cialanți dregători și zapcii, propunere care, fiind potrivită cu prinți-piile păzite cătră corpusul neguțitoresc în toate țările cele mai civilizate, introdu-cîndu-se și aici ar aduce un rod în ramul comerțului și a industriei, atît de folo-sitoare și înfloritoare pre cît el după împregiurare să găsăste mai mult căzut și împărțit sau ținut numai de cătră streini... și cu atît mai mult prin aceasta să pă-gubește însuși statul, căci numărul supușilor străinilor curți, dintre pămînteni cu lăcuința în Prințipat, numai moldoveni, greci și armeni, trece peste patru mii și dare ce plătesc către hazne ca sudeți: fumărit, goștină, vădrărit și qoto-cărit, care este regularisită după pilda anului 1827, nu să sule decît pîn la 27.000 lei pe an... în vreme cînd, dacă ei ar plăti dare de patente... s-ar sui peste 400.000 lei pe an“²⁴. Arh. St. Iași, Tr. 1352, op. 1535, nr. 415, f. 1-10. Pentru tratamentul aplicat negustorimii pămîntene, vezi și Arh. St. Iași, Tr. 1772, op. 2020, nr. 14.410.

23. *Ibidem*. În tabelul nostru (anexa IX), la rubrica „Moldoveni trecuți sub o protecție străină”, figurează un număr de 484 indivizi. Considerînd chiar și pe supușii străini ce aveau domiciliul la sate, credem că cifra indicată de Vistierie este exagerată.

Hotărîrea finală a Sfatului cîrmuitor avea în vedere nu problema generală, în-fățișată atît de sugestiv în raportul Vistieriei, ci doar cazul în speță. Înaltul for dispune, la 31 mai 1843, ca noua catagrafie — aceea care avea să se facă în 1845 — să înscrisă în categoria patenatarilor din țîrguri și orașe „...numai pe acei ce specu-larisăsc cu dugheni și cu meserii, iar nu și pe acei ce să strămut de prin sate și să specularisăsc cu plugărie și cu cărăușie“. *Ibidem*, f. 10.

Dacă numărul negustorilor scăzuți în intervalul cuprins între cele două catagrafii este relativ mare, demonstrând, în general vorbind, greutățile cu care era confruntat procesul firesc de dezvoltare a vieții orășenești, sporul realizat în aceeași perioadă (anexa I) verifică adevărul că, în pofida obstacolelor de tot felul, pe care feudalismul le opunea progresului, acesta, ca un proces obiectiv, deși încet și cu limite, își continua drumul său firesc. Numărul celor care intrau în categoria negustorilor depășea pe acel al scăzuților. Noii încadrați în această categorie proveneau — așa cum se desprinde din datele noastre statistice — fie de pe urma sporului normal, specific în interiorul fiecărei bresle, fie din acei care, în urma diferențierii, atât de puternică în această epocă, se detașau din rîndul categoriei lor, realizându-și o situație mai avantajoasă. Am încadra aici pe acei — destul de numeroși — indicați a proveni dintr-o înșurăței, dintre birnici și căpătăieri și pe cei originari din sate. Un însemnat număr dintre aceștia — așa cum vedește tabelul statistic (anexa I) — sînt indicați — faptul este semnificativ — în satele care obținuseră recent dreptul de tîrg (Berești, Foltești, Pechea, Plopana ș.a.).²⁴

Oricît de incomplete ar fi datele, ele ne oferă, totuși o imagine de ansamblu asupra prefacerilor survenite în interiorul breslelor de negustori. Prosperitatea unora sau, mai ales, sărăcirea altora, este atestată — în intervalul de timp dintre cele două catagrafii — de trecerile de la o stare la alta (anexa I).

Negustorii pămînteni, însă, alcătuiau numai o parte și nu cea mai consistentă din totalul populației negustorești din tîrgurile și orașele Moldovei. Alături de ei își desfășurau activitatea negustorii de rit mozaic, „raiele“ sau „sudiți“ precum și supușii străini, aflați sub jurisdicția diferitelor puteri. Alături de 3901 pămînteni, distîngem 6049 negustori evrei (anexa X)²⁵ și 1066 supuși străini (anexa IX).

Pentru capitală, raportul era de 2022 negustori evrei și 267 supuși străini, față de 425 pămînteni (anexele I, IX, X). Pămîntenii dețineau majoritatea absolută doar în privința numărului de calfe.²⁶

Repartizarea pe ramuri de negoț — pe care am realizat-o, în cele mai dese cazuri, prin considerarea nominală a fiecărui individ — conduce la unele observații deosebit de interesante. În primul rînd, pe plan general, pămîntenii sînt indicați ca profesînd 24 ramuri de negoț, supușii străini 40 iar evreii 41 (anexa III). Evreii și supușii străini dominau copios comerțul cu băuturi, cel mărunt în general, comerțul cu lipscănii, dețineau în exclusivitate schimbul monedelor — zaraflicul — unii avînd calitatea

24. Cei inserați la rubrica: „din alte categorii, din alte tîrguri sau locuri sau din supușii străini“, erau, în primul caz, în majoritate, trecuți din categoria meșterilor în a negustorilor — calfe, mai ales — iar în celelalte două erau tot negustori veniți din alte tîrguri sau chiar de peste hotar.

25. Nu întotdeauna, așa cum se desprinde din tabel, calfele sînt diferențiate de negustori sau meșteri. În cifra de mai sus, este inclus, probabil și un mare număr de calfe.

26. Pe plan general, la 2732 calfe ale negustorilor pămînteni, avem 233 ale evreilor și 61 ale supușilor străini, în timp ce în capitală raportul era de 763 la 325 (număr în care sînt cuprinse și slugile) și respectiv 47 (anexele III—IV).

recunoscută de bancheri, precum și oficiul de mijlocitori. De asemenea, în special în Galați, unii din supușii străini dețineau stabilimente industriale, monopolizînd, după cît se pare, comerțul cu cherestea și grîne (anexa III).

Pentru capitala Iași, situația înfățișează, aproximativ, același raport : la 9 ramuri pe care le profesau autohtonii (în acestea sînt incluse comerțul practicat de lipoveni și transporturile efectuate de droșcari), supușii străini sînt indicați în 25, iar evreii în 11 ramuri. Și aici negustorii evrei dominau comerțul mărunț, cel de băuturi, deținînd, în exclusivitate, oficiile de schimb (anexa IV). Comerțul exercitat de supușii străini se distinge prin varietate.

Din notațiile făcute mai sus, pe baza datelor statistice, se desprinde o observație deosebit de importantă pentru problema care ne interesează în mod special. Negustorimea, parte componentă a burgheziei moldovene, era lipsită de unitatea atît de necesară luptei împotriva feudalismului, nu atît pentru faptul că elementele ei componente erau divizate în grupări cu origine etnică deosebită. Regimul feudal, prin practicile sale, menținea și întărea această separație prin tratamentul fiscal și juridic deosebit aplicat celor trei categorii în discuție.

Tratamentul deosebit accentua concurența care opunea diferitele corporații negustorești, care — și ele — oglindeau deosebiri de ordin etnic. În asemenea împrejurări — observația are valabilitate numai pe plan general, firește — deosebirea de regim care menținea și accentua, adeseori, concurența dintre categoriile etnice aparținînd, în fond, aceleiași clase burgheze, nu putea determina o atitudine unitară, fermă, față de orînduirea feudală, de regimul și de reprezentanții acestuia.

Alături de negustori și împreună cu aceștia, *meșteșugarii* erau aceia care imprimau tîrgurilor și orașelor funcția lor principală. Așa cum s-a observat ²⁷ și cum tabelele noastre statistice o probează, faptul că aceștia, în marea lor majoritate, erau de treapta a III-a, dovedește, ca și în cazul negustorilor, că în orașul moldovenesc domina mica producție de mărfuri.

În orașele și tîrgurile principale ale Moldovei — în cea mai mare parte a cazurilor — fără a face distincție de origine etnică, negustorii și meșterii depășeau din punct de vedere numeric celelalte categorii de locuitori. La Iași, dintr-un număr total de 13.731 familii, 8570 erau de negustori și meșteri ; la Botoșani, Piatra Neamț, Tecuci și Bîrlad, raportul este de 3211 din 5658, 997 din 1615, 575 din 992 și, respectiv, 1794 din 2896, pentru a nu mai lua cazul tîrgușoarelor — multe din ele recent înființate pe moșii boierești — unde, adeseori, populația de meșteri și negustori deținea o majoritate absolută (anexa V).

Și în cazul meșterilor — așa cum am constatat și în acel al negustorilor — din aceleași cauze, instabilitatea, — accentuată și aici de lipsa de libertate, pe care orașele și tîrgurile nu o ofereau ²⁸ — este la fel de puternică. În intervalul dintre cele două catagrafii, ca urmare a deceselor,

27. L. Boicu, *op. cit.*, p. 284.

28. *Ibidem*, p. 290.

insolvabilității fiscale, a trecerii în rîndul altor categorii sau a cîștigării calității de supuși străini, au fost scăzuți un mare număr de oameni (anexa VI). În schimb însă, ca un element compensatoriu, care — și în cazul acesta — reflectă procesul obiectiv de dezvoltare al așezărilor orășenești, numărul celor care s-au adăugat este mai mare. Cei sporiți, ca și în cazul negustorilor, provin, în cea mai mare parte, din rîndul însurățeilor, din acel al birnicilor și căpătăierilor, care au izbutit să-și modifice starea socială. Un însemnat contingent îl alcătuiau acei proveniți din sate. Așa cum s-a remarcat²⁹ și cum vom avea și noi prilejul să subliniem, în continuare, atunci cînd vom face unele observații privitoare la situația birnicilor din tîrguri și orașe, stabilirea în asemenea centre presupunea, în primul rînd, o oarecare stare materială, fiind condiționată de probarea existenței proprietății imobile.

Procesul intim de transformare în interiorul breslelor, în conformitate cu care unii, îmbunătățindu-și situația, trec în categorii superioare, iar alții, dimpotrivă, sărăcesc, este la fel de vizibil și în cazul meșterilor (anexa VII).

Analiza detaliată, pe ramuri de meserii, ne conduce și de această dată la observații care solicită a fi comunicate.

În primul rînd, marea varietate a ramurilor meșteșugărești probează o activitate economică prosperă. În privința apartenenței etnice, raportul numeric nu diferă prea mult de cel constatat la categoria negustorilor.

Pe plan general, alături de 4620 meșteri pămînteni, în zdrobitoare majoritate de treapta a III-a (4275) (anexa VI), întîlnim un număr de 5153 evrei (anexa X) și 1091 meșteri dintre supușii străini (anexa IX). Autohtonii dețineau majoritatea doar la numărul de calfe : 3718, față de 545 și respectiv de 45. Faptul este interesant și ar putea sugera concluzia potrivit căreia, dacă nu sub raport numeric, pămîntenii dominau, cel puțin, în ceea ce privește volumul comerțului și al atelierelor meșteșugărești. Observația este valabilă, în egală măsură și în privința negustorilor pămînteni. Considerăm că negusorii și meșterii pămînteni — constatarea are în vedere ansamblul general, firește — dețineau majoritatea prăvăliilor sau atelierelor meșteșugărești care pot fi considerate ca aparținînd cooperației capitaliste simple.³⁰

Pentru capitala Iași, raportul numeric, de asemenea, nu este în favoarea pămîntenilor. Alături de cei 536 pămînteni, își exercitau meșteșugurile un număr de 2281 patentari evrei și 448 supuși străini (anexa V).

29. *Ibidem*, p. 288-289.

30. Astfel, catagrafia indică 75 negustori de starea I-a și 35' starea a II-a, precum și 80 meșteri treapta I-a și 265 treapta a II-a (anexele I, VI). Datele catagrafiei vădesc negustori pămînteni care posedau un însemnat număr de calfe. Ele verifică observațiile făcute mai sus. Astfel, de pildă, Haralambie Iftimiovici, negustor din Hirlău (marchitan), „pămîntean din Brătuleni-Roman”, posedă 6 dugheni și „uneltește și alte negustorii cu deridicata în lăuntru țării și peste hotar” Arh. St. Iași, Tr. 1423, op. 1619, nr. 868, f. 360.

Raportul cantitativ nu prezintă importanță considerat numai prin el însuși. Repartizarea pe ramuri de meserii oferă posibilități mai largi de investigație și sugerează observații mai apropiate de realitate.

În limitele îngăduite de natura materialului, tabelul general al repartizării pe meserii este deosebit de sugestiv. În timp ce pămîntenii erau angajați în 61 ramuri, iar evreii în 85, supușii străini, deși mult inferiori numericeste, acopereau o gamă alcătuită din 101 ramuri (anexa VII). În capitală, în general, proporția este păstrată. La 24 ramuri practicate de meșteșugarii pămînteni și doar la 11 practicate de evrei, care aveau însă o zdrobitoare majoritate numerică, cei 448 supuși străini erau angajați în nu mai puțin de 66 meșteșuguri (anexa VIII).

Deosebirea de interese, accentuată și de regimul juridic și fiscal deosebit, care determina, în același timp și o extindere artificială a concurenței, nu credem că a putut duce, nici în cazul meșterilor, la o unitate de vederi în lupta împotriva feudalismului. Chiar dacă admitem că marea majoritate a meșterilor și a negustorilor de altă origine etnică sau naționalitate — cu excepția supușilor străini, firește — luptau la fel de greu pentru existență și, fiind, mai ales, de starea sau treapta a țreia, erau supuși acelorași fluctuații și regim instabil pe care particularitățile de dezvoltare ale orașului le oferea tuturor — documentele dovedesc adevărul acestor constatări-subliniem din nou, deosebirea de tratament crea o separație care, adeseori adîncită artificial, împiedica adoptarea unei atitudini comune, ferme, în lupta împotriva orînduirii feudale.

Supușii străini. Potrivit datelor catagrafiei noastre, în ȋrgurile și orașele Modovei se aflau un număr de 3187 supuși străini, în marea lor majoritate (1277) sub proecția Austriei. Din cifra totală, un număr de 484 reprezintă pe moldovenii care, pentru a scăpa de ingerințele administrației, feudale în esența sa, au preferat — în perioadă de timp cuprinsă între cele două catagrafii, probabil — să treacă sub protecției străine³¹. Cel mai mare număr de supuși străini — sudiți — se aflau în Galați și în capitală, Iași. Majoritatea acestora, așa cum am constatat, se ocupau cu negoțul și meșteșugurile, bucurîndu-se de regimul preferențial de exterioritate, ce le era acordat prin capitulații³². Îndeplineau, de asemenea, în special la Galați, o serie de funcții, legate de activitatea comercială a portului moldovean. Totodată, unii dintre dînșii. practicau alte diverse profesii, erau artiști, medici, ingineri, avocați, arhitecți, profesori de limbi străine sau de muzică ș. a. (anexa IX). Un număr redus își ciștiga existența prin munca mîinilor, angajați ca slugi, muncitori sau hamali, cîțiva fiind încadrați în serviciile publice.

Dată fiind situația privilegiată pe care o ocupau, supușii străini, cu foarte rare excepții, care nu se recrutau, în nici un caz, dintre negustori

31. Cf. supra, nota nr. 22.

32. Astfel, de pildă, negustorii supuși străini care vindeau marfa „cu toptanul” erau scutiți de impozitul patentei. Pentru detalii, vezi N. Corivan, *Organizarea financiară a Moldovei de la 1832 la 1849*, în „Anuarul Institutului de istorie și arheologie”, Filiala din Iași a Academiei R.S.R., t. XIII. 1966, p. 182.

sau meșteri, au făcut front comun cu forțele interne care luptau împotriva feudalismului.

Evreii. Statistica noastră (anexa X) ne indică un număr de 17.087 familii, stabilite în târguri și orașe, cifră în care sînt incluși nevolnicii, precum și vădulele. Dintre aceștia, majoritatea zdrobitoare o alcătuiau negustorii și meșterii — 11.202 (6049+5153) — la care se adaugă 1460 calfe. În cifra de 1313 inclusă la rubrica „alte profesii”, sînt cuprinși hahamii, rabinii, profesorii, ciaușii, staroștii, taxierii ș. a.

Din totalul general, un număr de 1437 erau sudiiți. În capitală se aflau concentrate un număr de 6.178 familii, reprezentînd ceva mai mult de o treime din totalul general.

Cu excepția acelor care beneficiau de regimul privilegiat aplicat supușilor străini, restul populației evreiești era supusă unui alt regim care, deși nu de excepția, diferea de cel aplicat pămîntenilor. Astfel, dările lor, indiferent de natura obligațiilor fiscale (patenta de negustor sau meșter și birul obișnuit) se plăteau separat. De obicei, în fiecare târg sau oraș, luat în parte, aceste dări erau arendate unor persoane care achitau cu anticipație către Vistierie sumele corespunzătoare, ce se recuperau apoi prin impunere individuală. Taxierii, acei care erau răspunzători de strîngerea sumelor, fie că arendau ei înșiși veniturile, fie că le strîngeau doar în folosul arendașului principal³³.

Prezintă mai puțină importanță — mai ales în contextul nostru și pentru obiectivele ce le avem în vedere — discutarea modalității de percepere a dărilor. Interesează mai mult, aici, consecințele sistemului.

Evreii, în marea lor majoritate, nu aveau de loc o situație privilegiată, de invidiat. Trăiau în aglomerările urbane, adeseori, în condiții tragice. Nu este întîmplător faptul că epidemia de holeră a făcut ravagii înspăimîntătoare în rîndul populației sărace evreiești, din târgurile și orașele Moldovei. Rapoartele taxierilor sînt cît se poate de semnificative în această privință³⁴. Numai la Botoșani, aproximativ, un sfert din întreaga populație evreiască — 562 capi de familie, din totalul de 2232 — au căzut victimă flagelului. La Iași, de asemenea, proporția a fost de 1/5-1220 capi de familie, din totalul de 6178³⁵.

Abuzurile și nedreptățile nu lipseau nici în cazul populației evreiești, după cum concurența și lupta pentru existență în sinul breslelor constituia, de asemenea, un fenomen la fel de firesc³⁶. Fără ca îndatori-

33. Atît raielile, cît și sudiiții, alcătuiau o singură categorie imposibilă. Evreii erau împărțiți în bresle însă nu și pe stări. Cf. N. Corivan, *op. cit.*, p. 182.

34. Gh. Platon, *Situația maselor populare din Moldova*, II, *loc. cit.*, p. 55-56.

35. *Ibidem*. Vezi tabelele statistice din anexe.

36. Am semnalat, aici, un document care, deși este din anul 1851, caracterizează o anumită situație din interiorul breslelor evreiești și din perioada anterioară. În decembrie 1851, reprezentanții breslei crîșmarilor evrei din Iași, într-o cerere adresată Vistieriei, arătau că li s-au atribuit un număr de 750 „bileți” de impunere, „care între noi nu ne găsim atît... nu putem cunoaște de unde să putem scoate bani în cuprindere bileturilor cerute... care arătăm că în speculația aceasta să găsește în breasla noastră croitori, cibotari, argintari, stoleri, giuvaergii și toți de asămîne au deschis și ei formalnice crîșme cu care nu destul că ne-au luat pîine

rile acestea să fie întotdeauna mai ușoare, ea era, atât prin sistemul de impunere, cât și prin regimul juridic, separată de pămînteni și această separație care, de multe ori, crea suspiciuni — adeseori gratuite — întreținea un climat nefavorabil pe care, în cazul negustorilor și meșterilor, concurența îl adîncea³⁷.

Regimul fiscal și juridic deosebit, întreținut — poate nu întîmplător — separația dintre grupările etnice, promovate de regimul feudal, nu puteau favoriza, desigur realizarea unei alianțe care să aibă în vedere răsturnări revoluționare, deși, pretutindeni, pe plan local, în lupta directă împotriva piedicilor feudale, o unitate parțială s-a realizat.³⁸

Birnicii alcătuiau o importantă parte a populației din țîrguri și orașe și, dat fiind profilul semiagrar al multora dintre acestea, o bună parte dintre dînșii se ocupau cu agricultura.

Mai mult decît în celelalte cazuri, catagrafia din 1845 ne oferă o serie de informații care ne permit observații mai complete și mai sigure privind prefacerile survenite în cadrul acestei categorii. Observațiile privesc, mai ales, proveniența și ocupațiile locuitorilor birnici (anexa XI).

În primul rînd, în cazul birnicilor, se constată o mai puternică instabilitate. În perioada de șapte ani 1838-1845, din cei 4323 birnici au fost scăzuți un număr de 3190. În afara celor radiați din tabelele Vistieriei din cauze de deces, incapacitate fizică sau din alte motive depinzînd de sistemul de impunere, a căror număr se ridică la 1449, sînt indicați 1363 fugari și strămutați, 313 — fapt important, care merită să fie reținut — care au trecut în categoria negustorilor, meșteșugarilor și calfelor și un număr mai redus trecuți în cadrul altor categorii.

Și în cazul birnicilor, în timpul aceleiași interval, sporul a depășit numărul celor scăzuți. Au fost adăugați 3475 oameni, majoritatea dintre fiii de birnici, care îndeplineau condițiile pentru a fi înscrși la dare precum și un număr, destul de ridicat — 640 — proveniți de la sate³⁹.

Afluxul birnicilor spre țîrguri, în perioada care face obiectul atenției noastre, cu toate condițiile excepționale, constituia o realitate, viu

noastră din mînă, dar apoi nici să supun plății acestor bileți". Arh. St. Iași, Tr. 1352, op. 1535, nr. 279, f. 889.

Documentele atestă, în egală măsură, conflictul de interese dintre sudiiții evrei. recrutăți, în marea lor majoritate, dintre fruntași, și raielile impuse să plătească „taxia” foarte ridicată. Astfel, de pildă, în 1842, evreii din Fălticeni se plîng că birul li s-a înțreit, ca urmare a ridicării cuantumului taxiei. *Ibidem*, Tr. 1764, op. 2013, nr. 2175, f. 2 și dosar nr. 2361, f. 2. Consulii puterilor de care depindeau sudiiții interven continuu pentru ca aceștia să nu fie impuși să plătească la un loc cu ceilalți. *Ibidem*, dosar nr. 998, f. 42, 90 etc. În 1845, taxia evreilor este sporită cu o cincime. N. Corivan, op. cit., p. 184.

37. N. Corivan, op. cit., p. 185.

38. Este semnificativă în acest sens rezistența comună a negustorilor pămînteni și evrei din Bodești Buhușoiei-Neamț, împotriva privilegiilor proprietății, Anica Buhuș. Cf. Gh. Păton, *Izgonirea tîrănilor răzvrătiți de pe moși. Contribuții la cunoașterea frămîntărilor tîrănești din Moldova în prima jumătate a secolului al XIX-lea*. „Analele Universității „Al. I. Cuza” din Iași”, sect. III a Istoriei, monografii, I, 1966, p. 75-76. Cazul nu este singular.

39. Tot din sate provin, cu siguranță, o bună parte din acei înscrși la rubrica „din alte locuri și țîrguri” (anexa XI).

ilustrată de materialul documentar.⁴⁰ Stabilindu-se în târguri și orașe, locuitorii nu căutau numai libertatea de care nu puteau beneficia la sate, ci și posibilități mai largi de câștig.

Rapoartele autorităților vădesc faptul că locuitorii din sate se stabileau în târguri cu scopul de „a scăpa de boeresc și celelalte a lor îndatoriri după așezământ”.⁴¹

Se strămutau în târguri — și faptul prezintă un deosebit interes, — mulți dintre birnicii frunțași care, având vite, puteau ca, alături cu plugăria, cât mai ales cu cărașia, să-și realizeze o situație prosperă. Aceștia, se nota într-un anafora a Sfatului cîrmuitor, adresată domnitorului, la 21 aprilie 1843, „...să trag la târguri, unde fără a da vreun ajutoriu cu mesăria lor, numai pe dinșii singuri se folosăsc”; aluzia la faptul că, adeseori, fiind încadrați în categoria negustorilor, nu participau la sarcinile care, firesc, reveneau birnicilor din orașe.⁴²

Fenomenul este caracteristic și capitalei. Printre cei 1264 birnici înscrși în catagrafia recentă, nota ispravnicul, într-un raport adresat Vistieriei, la 15 august 1845, „...sînt o mare parte veniți de curînd, de pe la satele din cuorinsul țării, înțelegîndu-să urmare în scopos de a să cruța la havalele, de boerescuri și de a păgubi grămezile satești de cislele lor, căci au vite și alte mijloace cu care aice fac feluri de alijverisuri și cărături, iarăși satele au rămas lipsite de frunțașii și de mijlocașii lor...”⁴³.

Cu toate că Vistieria era de acord cu învoarcerea la urmă a acestor locuitori și solicita aprobarea domnitorului în acest sens⁴⁴, lucrul nu putea fi înfăptuit cu ușurință. Cei care izbuteau să-și gasească garanți (încheașlucitori), care să răspundă de dinșii, erau lăsați pe loc.⁴⁵

Birnicii frunțași realizau, adeseori, o situație materială prosperă. Unii dintre dinșii, se constată într-un document „...scot cîte două și trei

40. Cf. Gh. Platon, *Contribuții la cunoașterea frămîntărilor țărănești din Moldova în preajma și în timpul anului revoluționar 1848. Strămutarea locuitorilor* „Studii și articole de istorie”, vol. IV, Buc. 1962. (Sublinierea este a noastră).

41. *Ibidem*, p. 31.

42. Arh. St. Iași, Tr. 1352, op. 1535, nr. 415, f. 2. Pentru a se evita această situație, se dispune ca în catagrafia din 1845, să fie însă și în rîndul negustorilor și a meșterilor „numai acei ce specularisăc cu dugheni și cu mesării, iar nu și pre acei ce să strămut de prin sate și să specularisăc cu plugărie și cu cărașie”. Că în această privință nu s-a realizat nimic, ne este probat de faptul că, în preajma catagrafiei următoare din 1851, situația rămăsese aceeași. Și în catagrafia din 1845, au fost trecuți în rîndul „breslelor” de negustori și meșteri, mulți dintre birnicii mai înstăriți, care posedau mijloace de transport. Sînt, probabil, unii dintre cei înscrși la caretași, harabagii sau căruceri. *Ibidem*, dosar, nr. 279, f. 309, 312 și Tr. 1621, op. 1854, nr. 175, f. 180.

43. Arh. St. Iași, Tr. 1352, op. 1535, nr. 133 f. 107 și Gh. Platon *Contribuții la cunoașterea frămîntărilor țărănești...*, loc. cit. În august 1840, starețul mănăstirii Neamț, referindu-se la aceeași problemă, nota: „mulți din locuitorii birnici de prin sate, părăsindu-și locuințele lor spre a scăpa de boeresc, au alergat în acest tîrg (Tg. Neamț), cumpărîndu-și cu ori ce preț binale și locuri de la tîrgoveti, fără știie mănăstirii...”. Cf. *Documente referitoare la istoria economică a României, Moldova*, seria A, vol. II, Buc. 1960, p. 351.

44. Arh. St. Iași, Tr. 1352, op. 1535, nr. 133, f. 118.

45. *Ibidem*.

cară din ogrăzile lor, îngiugate și cu argați și altile, de-și caută interesul de hrană...”⁴⁶.

Pentru a scăpa de obligațiile ce le reveneau în calitatea lor de barnici-în special de prestații și havalele-mulți dintre cei mai înstăriți intrau în diverse servicii publice, ale eforiei orășenești sau ale administrației de stat⁴⁷.

În târguri însă, nu se stabileau numai locuitorii fruntași. Marea majoritate o constituiau săracii care căutau să-și agonisească hrana. Aceștia, când puteau, se stabileau aici, îngroșând rîndurile argaților și slugilor sau rămîneau numai temporar. Continua fluctuației-mai ales, în rîndul acestei categorii a populației-crea, în special, în perioada recensămintelor fiscale, multe încurcături. Comisiile le rezolvau, în cele mai dese cazuri, înscriind în rîndul birnicilor pe toți cei care erau găsiți în orașe. Mulți dintre aceștia însă, după o perioadă de vreme, se întorceau la locurile de origine, fapt care determina creșterea obligațiilor locuitorilor birnici ai orașelor⁴⁸.

Deși continuu, afluxul țăranilor spre orașe nu era de proporții. Orașul, slab dezvoltat sub raport industrial, nu putea absorbi o cantitate importantă de forță de muncă. De aceea, acei dintre birnicii satelor care aveau mijloace, fie că intrau în rîndul patentarilor sau își creau o situație privilegiată între birnicii din așezările orășenești, fie că — în cazul celor mai săraci — în limita locurilor, intrau în serviciile publice sau în slujba domestică. Pentru mulți din locuitorii satelor însă, târgul și orașul ofereau, în virtutea însăși a funcției lor, posibilitatea realizării unor cîștiguri temporare, sezoniere, absolut indispensabile. Aceasta vădește — și aspectul nu este singular — măsura în care, prin existența și funcția pe care o îndeplineau, târgurile și orașele adînceau breșele care aveau să facă atît de necesară înlăturarea feudalismului.

Populația birnică, deși, relativ, puțin numeroasă — în capitală, de pildă, ea număra 1264 familii (anexa XI) — puternic stratificată și angajată în profesii diverse, care presupuneau o atitudine diferită față de

46. *Ibidem*, Tr. 1316, op. 1488, nr. 186, f. 31 (raportul vornicului cîstiei I-a din Iași, din 21 aprilie 1839).

47. *Ibidem*, f. 214-215, 336-337. Astfel, spre exemplu, la revizia din 1840, printre slujitorii postelnicii, sînt indicați indivizi care au un însemnat număr de vite: doi cu cîte trei vite, doi cu patru vite, trei cu șase vite, unul cu șapte iar altul cu 10 vite. *Ibidem*, dosar nr. 188, f. 191.

48. În octombrie 1839, Vistieria raporta Sfatului că, în timpul alcătuirii catagrafiei, „fiind mulți lăcuitori di pi afară veniți aici în oraș pentru a lor alijveris i cu salahoria, alții cu meșesugul chetrării și a teslării și alții cu alt fel de speculații... precum de asămînea și mai ales în timpul verii totdeauna să găsăsc veniți în oraș, comisia... pe unii ca aceștia, i-au înscris pe unde i-au găsit muncind fără să-i arate de unde aceia ar fi. în vreme cînd ei, după ce s-au mîntuit speculația s-au întors fiisticare pe la locurile lor, de unde au fost veniți”. Arh. St. Iași, Tr. 1316, op. 1488, nr. 1141, f. 164, 184 și passim. În 1845, procedeu acestora a determinat numeroase abuzuri. În 1851, comisia care urma să facă recensămîntul în orașul Botoșani, cerînd a se lua măsuri pentru evitarea acestui neajuns, nota că „...în acest oraș purure urmează a veni lăcuitorii de prin satele megieșite sau și mai în depărtare, cu feluri de împregiurări în agonisirea hranei lor și... a scăpa de însciere...” *Ibidem*, Tr. 1772, op. 2020, nr. 43.209, f. 25, 28 și Tr. 1332, op. 1535, nr. 279, passim.

autoritatea constituită⁴⁹, era, desigur, o apreciabilă forță anti-feudală, constituind, în același timp, veriga de legătură cu lumea satelor. Birnicii erau legați încă de aceasta din urmă prin multe aspirații și concepții, în strinsă legătură cu agricultura pe care, mulți dintre dînșii, erau constrânși s-o practice pe moșile țărgurilor

Alături de birnici, *căpătăierii* constituiau o altă categorie de locuitori care popula orașele și țărgurile Moldovei. În condica specială, care face parte integrantă din catagrafia anului 1845, sînt înscrise un număr de 8369 indivizi aparținînd acestei categorii, din care, 2855 erau în orașe și țărguri — 1267 numai în capitală — iar restul în sate.⁵⁰

Căpătăierii nu aveau domiciliu stabil. De obicei, se angajau temporar cu contract, și părăseau așezarea la expirarea acestuia. Din această cauză, îndatoririle către fisc li se reglementau într-o manieră specială, prin plata individuală a birului. Pentru a evita evaziunea, provocată de sustragerea unei însemnate părți a acestei categorii de la plata impozitelor, comisiile din 1845 au primit dispoziția să-i înscrie pe căpătăieri alături de birnici, în sate și orașe și să-i facă responsabili solidar pe aceștia cu plata dărilor ce reveneau asupra căpătăierilor. Procedul, care avea să aibă consecințe deosebit de grave asupra populației dajnice, a stîrnit proteste unanime, prilej cu care s-au remarcat boierii vasluieni, care aveau să-i opună lui M. Sturza o rezistență ce se voia transformată în insurecție armată.⁵¹

Majoritatea căpătăierilor stabiliți în țărguri — mulți dintre ei se încadrează în categoria acelor flotanți, sezonieri, de care pomenesc continuu rapoartele autorităților administrative — sînt încadrați în servicii domestice: slugi, argați, ciobani sau vieri la boieri, muncitori la diverse întreprinderi sau servicii publice⁵² (anexa XII). Unele din aceste îndelniciri, cel puțin acele din serviciile publice și din atelierele meșteșugărești și întreprinderile industriale, presupunînd mai multă stabilitate, determinau fixarea cvasi-definitivă a multora dintre căpătăieri.

Căpătăierii nu constituiau o categorie omogenă și — în consecință — nu puteau să ofere revoluției un contingent compact. Aceasta, mai ales pentru faptul că — cu excepțiile pe care le-am amintit — funcțiile ce le îndeplineau cu precădere îi apropiau mai mult de reprezentanții lumii

49. Avem în vedere aici, mai ales, pe acei angajați în serviciile publice și cei din serviciul domestic.

50. Arh. St. Iași, Tr. 1423, op. 1619, nr. 1010. Tovarășului profesor C. Turcu, care, cu amabilitate, ne-a pus la dispoziție lucrarea D-sale — aflată în manuscris — *Oamenii fără căpătăi sau căpătăierii*, îi mulțumim călduros și pe această cale.

51. Cf. Gh. Ungureanu, *Frământări social-politice premergătoare mișcării revoluționare din 1848 în Moldova*, „Studii”, anul XI, nr. 3, 1958.

52. Astfel, din cei 1.267 căpătăieri din Iași, 975 erau angajați în servicii domestice, la diverși boieri sau negustori, 47 erau în servicii publice: fanaragii, la grajdurile domnești, la Academie, la școala de fete, la școala de la Trei-Ierarhi etc. Din cei 83 muncitori la diverse întreprinderi din capitală, distingem: 26 la diferite mori, 13 la tipografia lui Gh. Asaki, 11 la cea a lui M. Kogălniceanu, 12 la fabrica de site, 3 la berărie, 4 la fabrica de fidei, 6 la fabrica de luminări, 7 la „heraseul de pavele” Arh. St. Iași, Tr. 1423, op. 1619, nr. 1010, passim. C. Turcu, *op. cit.*

vechi decît de adversarii acesteia. Ei puteau fi cîștigați de partea revoluției prin adeziune individuală.

În sfîrșit, pentru a încheia sumara trecere în revistă ce am întreprins-o, amintim că în rîndul populației orășenești dajnice trebuie incluși și *bejenarii* și *țiganii* (anexa XII). Primii, în număr total de 420, cu sau fără dare, în funcție de perioada de cînd veniseră de peste hotare, depinzînd, unii, de boierii care îi aduseseră pe bază de privilegiu, se ocupau, fie cu grădinăria, așa cum era cazul celora din Bîrlad sau Focșani, fie cu alte ramuri de negoț, apropiate de natura ocupațiilor lor (Anexa III). Cei de al doilea, robi ai mănăstirilor și ai statului, mai ales, în număr relativ restrîns — 665 — dintre care 285 numai în Iași, erau, în majoritate, meșteri practicînd meseriile tradiționale (anexele VII-VIII). Ambele categorii nu jucau un rol important în viața socială.

O a doua categorie de locuitori care popula țîrgurile și orașele Moldovei — deosebirea este de natura pur fiscală — o constituiau stările nesupuse la dări. În numărul acestora intrau *slujitorii bisericești*, *privilegheții* care, în schimbul avantajelor fiscale, îndeplineau anumite servicii în administrația de stat, ocupînd un loc intermediar între cele două categorii principale ale orînduirii feudale și cei *apărați cu cîrțile ocîrmuirii*, recrutați, mai ales, dintre indivizii de alte confesiuni, care îmbrățișaseră ortodoxismul. De asemenea, în cadrul acestei categorii figurează *slugile de prin ogrăzile boierești*, *bătrînii nevolnici*, *văduvele* precum și cei 997 oameni din Tg. Ocna și din împrejurimi, în serviciul Cămării ocnelor (anexa XIII).

La stările nesupuse dărilor trebuie adăugați — catagrafia noastră nu-i cuprinde — funcționarii și boierii⁵³. Aceștia din urmă, așa cum se desprinde dintr-un document ulterior⁵⁴ — cel puțin în capitală, dețineau numeroase prăvălii; desfășurînd o bogată activitate economică dar, în același timp, fiind scutiți de toate taxele ce reveneau asupra celorlalte categorii și bucurîndu-se și de toate privilegiile regimului, făceau o concurență nimicitoare. În aceeași situație se aflau și dughenile proprietate mănăstirească⁵⁵.

Din rîndul boierilor și al funcționarilor s-au desprins acei intelectuali care aveau să formeze elementul conducător, activ, al mișcării revoluționare moldovene.

53. Pentru capitală avem statistica lui N. Suțu din 1849 care, însă, așa cum se poate constata (anexa XIV) este alcătuită după alte criterii decît cele oficiale. Aici, figurează 600 boieri, fii de boieri, precum și 300 funcționari fără rang.

54. *Listele caselor și a dughenilor capitaliei*, Iași 1853, partea a II-a.

55. Vezi, în acest sens, observațiile judicioase ale lui L. Boicu, *op. cit.*, p. 300. Trebuie reținut faptul că mulți dintre brașovenii și crișmarii de starea a III-a sau calfe din Iași sînt indicați a fi în dughenile unor boieri: în acele ale vornicului V. Ghica, logofătului D. Sturdza, vornicului I. Ghica ș. a. Majoritatea sînt în dughenile altora sau în dugheni cu chirie. De asemenea, unii sînt tovarăși cu anumiți boieri. Astfel, de pildă, un brașovean starea I-a este tovarăș cu sârdarul D. Nică. Cf. Arh. St. Iași, Tr. 1423, op. 1619, nr. 1017, f. 15, 38 și urm.

În elaborarea observațiilor generale, sugerate de 'datele statistice extrase din catagrafia din 1845 (anexa II, tabloul general), trebuie avut în vedere, continuu, că raportul dintre categoriile sociale din orașe și țiguri nu este același peste tot. El variază de la oraș la țig, în funcție de profilul așezării, de funcția acesteia, elemente care impuneau o greutate specifică anumitor factori ⁵⁶.

Nu avem pretenția că, în notațiile de mai sus, am epuizat suma observațiilor ce se pot face pe baza analizei datelor statistice incluse în tabelele noastre, alcătuite pe baza catagrafiei din 1845. Nici nu am urmărit acest lucru. Încă de la început, am pornit de la convingerea că, în liniile lor generale, concluziile care au fost trase pînă acum sînt judicioase și rezistă. ⁵⁷ Unele din ele sînt confirmate de materialul prezentat de noi. Credem însă că munca extrem de migăloasă pe care am fost constrinși s-o efectuăm va fi utilă nu numai pentru încheierile ce ni le-am propus noi să le desprindem, ci va folosi și altor cercetări. Analiza datelor statistice poate sugera alte observații importante.

Populația orășenească, în ansamblul ei, a luptat continuu și pretutindeni împotriva rînduielilor feudale. Birnicii împotriva sarcinilor numeroase la care erau constrinși, negustorii și meșteșugarii împotriva privilegiilor de breaslă — care mai puneau încă serioase piedici — și a ingerințelor administrative în producție și desfacere. Lupta aceasta însă era mai mult spontană, îngustă, fără orizont și perspective largi.

Populația orășenească — observația este valabilă nu numai pentru capitală, ci și pentru celelalte principale orașe ale Moldovei — deși putea determina frămîntări serioase, izbucniri spontane a intereselor comune antifeudale — la începutul anului 1846 fusese o asemenea izbucnire — nu se putea ridica pînă la perspectivele unei revoluții de anvergură. Frămîntările din Iași, din perioada anterioară mișcării din martie, deși puternice, nu au putut fi adîncite și extinse.

Lipsa de omogenitate, datorită intereselor contradictorii, izvorîte dintr-un tratament fiscal și juridic inegal ⁵⁸, nu îngăduia coalizarea pe baza unei platforme comune. Aceasta a fost, credem, una din gravele probleme cu care a fost confruntată mișcarea revoluționară moldoveană și care explică, în parte, și tactica adoptată de conducerea mișcării. Populația orășenească, masa de negustori și meșteri, mai ales — burghezia, în speță — nu-și putea da adeziunea spontană la mișcarea revoluționară, așa cum s-a întîmplat în Țara Românească. De altfel, această lipsă de unitate va caracteriza și perioada ulterioară anului 1848, constituind o particularitate caracteristică Moldovei, cu consecințe importante pentru situația socială și politică de mai tîrziu ⁵⁹.

Luînd în discuție și aceste elemente nu mai putem considera ca o elementară greșeală de natură tactică faptul că nu s-a apelat, din capul

56. L. Boicu, *op. cit.*, p. 301-304.

57. *Ibidem.*

58. *Ibidem*, p. 303.

59. Cf. *Istoria României*, vol. IV, Buc. 1964, p. 535, 537.

locului, la sprijinul negustorimii, de pildă ⁶⁰. Nu mai pare bizar faptul că, deși revoluția a fost pregătită mai înainte, în comun și la Paris și în cadrul „Frăției”, prin contacte și consultări continui ⁶¹, în cursul căreia s-a discutat, desigur, și problema antrenării unor categorii mai largi, căreia revoluționarii din Țara Românească i-au dat curs practic, moldovenii să nu se fi gândit la aceasta decât după eșecul din martie.

Sînt necesare aici unele explicații în legătură cu anumite evenimente petrecute în timpul desfășurării mișcării revoluționare din martie. Acestea se referă la așa-numitele încercări de ridicare a populației din capitală la lupta revoluționară.

Dacă sub raport tactic în mișcarea revoluționară moldoveană a prevalat calea legală aceasta nu înseamnă, desigur, că nu au fost adepți ai unor mișcări mai radicale. Aceștia însă nu s-au putut impune. Este interesant însă faptul că — așa cum se pare — majoritatea participanților la mișcarea revoluționară înțelegeau să facă și ei uz de o demonstrație de forță, dar numai în ultimă instanță, cu scopul de a-l forța pe domnitor să aprobe programul de revendicări. Nu putem ști dacă elementele mai radicale au propus și un alt program, nu numai o altă cale.

În sensul celor însemnate mai sus, sînt semnificative declarațiile făcute de C. Moruzi ⁶². Acesta notează că „...acei ce azvîrliră mișcarea în această cale revoluționară, cu proiecte de baricadă și năvăliri cu mînă armată, au fost tinerii de curînd sosiți de la Paris...” ⁶³. Acțiunea de forță cel puțin atît cît se desprinde din mărturiile acuzaților, care trebuia să fie îndeplinită de un grup puțin numeros, aflat sub conducerea lui Zaharia Moldoveanu, trebuia să aibă loc doar în caz extrem.

La refuzul domnitorului de a subscrie „Petiția proclamație”, Grigore Cuza a declarat „norodului” adunat la Copou, la casele lui A. Mavrocordat, „că trebuie să ne jertfim”, obținînd deplina adeziune ⁶⁴. Vorbitorul — insistînd asupra utilizării căii legale pînă la ultimele sale consecințe —, „au zis ca să se împrăstie norodul pe acasă și să se adune cu toții adaozi dimineața la Mitropolie, ca dimpreună și cu mitropolitul să meargă la înăl-

60. În broșura *Mihail Sturza, partida națională și Comisia* vorbindu-se de atitudinea pasivă pe care au manifestat-o negustorii din Iași față de mișcarea din martie, se notează că, în momentul în care se redacta broșura, „...aceștia își cunosc acum amăgirea că ei n-au trebuit să se amestece și să dea mîna cu acei ce s-au sculat împotriva obstescilor abuzuri. Acum sufer greu rătăcirea lor; ei sînt cei întîi astăzi care doresc o schimbare în bine, căci altfel să afanesc”. Cf. *Anul 1848 în Principatele Române*, tom I, p. 434.

61. Cornelia Bodea, *Lupta românilor pentru unitate națională 1834-1849*, Buc., 1967, p. 33-95 passim.

62. Acesta, după ce relatează amploarea organizării și intențiile tinerilor fugari în ținuturile muntoase ale țării, declară că „reforma de căpetenie ce ei vroiau să facă era de a îmbunătăți soarta țăranilor pentru a feri vreo răzvrătire”. *Anul revoluționar 1848 în Moldova*, I, 1950, p. 81.

63. *Ibidem*. Sînt menționați Catargieștii, fiii logofătului St. Catargiu, Casimi-reștii și „ceialți”.

64. *Ibidem*, p. 93. „Aceasta au zis și tot acel norod” (Din interogatoriul luat lui D. Rainer).

țime sa spre a le sprijini întărirea unor asămine puncturi“⁶⁵. În eventualitatea eșuării și a acestei tentative, trebuia să se recurgă la forță“⁶⁶.

Lovitura de forță însă trebuia să fie dată nu prin ridicarea în masă a populației din Iași, care nu fusese pregătită în acest sens, ci de o mină de oameni, străini, în marea lor majoritate, atrași mai mult, după cât se desprinde din documente, de bani și de perspectivele jafului. Se presupunea doar că, după începerea acestei mișcări, care avea să provoace grave dezordini în capitală, „norodul“ se va alătura insurecției, de partea căreia era câștigată o parte din miliție, la care trebuia să se adauge — conform pro-

65. *Ibidem*. Cu același prilej, potrivit relatării lui G. Sion, Vasile Ghica ar fi declarat : „...nu trebuie să perdem vremea. Să ne înarmăm cu mari și mici și mline la 8 ceasuri, luînd pe Mitropolitul în fruntea noastră să mergem asupra baionetelor tiranului. Să ne scaldăm în sîngele nostru și al său pentru ca să ne mînuim țara de despotism“. Raclîș, la rîndul său, declara : „Mai bine să murim într-un ceas trăind, decît să mai trăim 14 ani murind“. *Ibidem*, p. 47. Domnitorul însă, după cum se știe, a preferat să nu mai aștepte pînă a doua zi, ci a început imediat represiunea.

66. La interogatoriu, Franz Herman declara printre altele : „...au început să ne spuî că ei, o mulțime de boieri și mitropolitul, avînd agiutor asemenea de pi afară și că au să facă nisci condiții pe cari de li va întări înălțimea sa, rămîne bine. Iar de nu, au să ei alte măsuri, cînd atunci trebui să fiu și eu de agiutor“. *Ibidem*, p. 139. Felix Bodnar, la rîndul său, relata că Z. Moldoveanu, stăpînul său, i-a spus că „...planul lor este ca să facă republica fran. (sic) fiindcă ei ar fi uniți vreo două sute și că la sf. Spiridon, într-o pivniță ar ave o mulțime de nemți asămine uniți și că îndată ce vor începe bontul, sînt siguri că vor sări tot norodul. Pentru care mi-au și zis stăpînul meu ca să mai găsesc oameni de a uni. Făgăduința aceasta a fost așa — continua el — că după izbîdnire am ave slujbe și că fiind din cei mai mari uniți au avere de unde să ne mulțamească“. *Ibidem*, p. 139-40.

M. Zisman declara în același sens că „...făgăduința ni s-au dat aceasta că dacă înălțimea sa nu să va uni a iscăli nisci puncturi ce au boierii uniți prin scirea și mitropolitului, apoi atunce au să ni să dei poroncă ca uni să meargă spre ucdieri, alții spre țdere în jidovi și prădare. Și alții a da foc la spitălie, spre care sffisit boierii complotiști au să aducă toți lăcuiorii moșiilor lor, ba și țăganii și că si miliția ar fi unită cu ei“. *Ibidem*, p. 131. În același sens este și declarația lui L. Vișinski. *Ibidem*, p. 25.

De asemenea, polonezul L. Marosiewicz relatează în următorii termeni propunerile ce i-au fost făcute de Z. Moldoveanu : „...au început să zică că toți boierii sînt uniți de a face nisci hărtii și pi cari dacă înălțimea sa n-a vroi să li iscălească, spre a faci frair ca în țara Ungurească și franțuzească, apoi au să să rădice asupra sa cu toți lăcuiorii moșiilor lor și cu țăganii fiind că și meliția cu dănsii dinpreună. Și atunce înălțime sa rămînd sângur, noi am alunga pe jidani și-i va rămîne îndestui bani“. Și lui i s-a spus să mai recruteze prozeiți, lucru pe care l-a și făcut. „Și așa cu toți, stam asceptînd făgăduința că întăiu avem să mergem la țară și apoi să ne întoarcem cu toate satele“. *Ibidem*, p. 146-147.

M. Zisman, strecurat în rîndul complotiștilor, după propria sa mărturisire, pentru a-l ține la curent pe beizadea D. Sturza cu desfășurarea evenimentelor, declara : „...Toată acea adunătură de nemți se învita unul pe altul să fie cu curaj și să stea cu armele în mină, fiind toți înarmați în ajutorul partidei revoluționariilor asupra ocîrmuirii, zicînd că ori să piară toți cu armele în mină sau să izbutească în favorul revoltanților și cel mai de căpetenie al lor plan era ca mai întăi să năvălească asupra tunului miliției și astupindu-i țisteriul cu un chirpon, apoi luînd cea mai de căpetenie putere a miliției să năvălească cu furie asupra ei, să-i împusce și să-i taie pînă la cel din urmă soldat“. *Ibidem*, f. 101. Sublinierile sînt ale noastre.

misiunilor — țărani și ȝigani pe care boierii urmau să-i aducă din satele lor.

Faptele sînt cît se poate de semnificative pentru problema care ne interesează. În primul rînd, — așa cum rezultă, fără excepție, din toate declarațiile celor arestați, lăsînd la o parte unele contradicții și inadvertențe — nu se conța pe o ridicare a populației orășenești. În afara pamfletelor și libelelor ce înfierau abuzurile domniei lui M. Sturza, care fuseseră răspindite în capitală, nu a fost făcută nici o încercare serioasă de a atrage populația orășenească pe calea unei insurecții generale. Dimpotrivă, celor chemați să creeze dezordinele în timpul cărora domnul urma să fie răsturnat, li se promitea că se vor putea îmbogăți pe seama unei părți a acestei populații. Se preconizau aici — asemănarea este, într-adevăr, izbitoare — aceleași metode care trebuiau să le utilizeze și complotiștii din 1839, în fruntea cărora se afla I. Popovici⁶⁷.

Se presupunea că, în urma provocării acestor dezordini, norodul, fără a se preciza din cine urma să fie alcătuit acesta — se va alătura mișcării.

Zaharia Moldoveanu, care avea conducerea pregătirilor în această direcție, nu acționa izolat. Mișcarea inițiată de dînsul nu reprezintă o manifestare — deși rămasă doar la stadiul de intenție — a aripei radicale a „partidei” naționale moldovene. Ea constituia, credem, rezerva prin intermediul căreia, în ultimă instanță, domnitorul trebuia convins să cedeze⁶⁸. Că lucrurile stau așa ne este confirmat de faptul că majoritatea acelor care trebuiau să provoace dezordinile erau simpli mercenari, oameni plătiți, care nu acționau în numele unor idei.

Deci, considerăm noi, nici în cazul împrejurărilor la care ne-am referit nu rezultă că revoluționarii — sau cel puțin cea mai mare parte a acestora — ar fi intenționat să adîncească mișcarea, prin antrenarea cel puțin a unei părți a populației orășenești la alte acțiuni în afară de aceea care avea în vedere prezentarea revendicărilor de către o mulțime impunătoare. Eșuată acum, această inițiativă va fi reluată și pusă în practică mai tîrziu, cînd, în timpul verii, au fost prezentate comisarilor puterilor suverană și protecție cererile de reformă.

Neangajarea maselor care — din motive asupra cărora am stăruit în altă parte⁶⁹ — făcea parte integrantă din linia tactică adoptată de revolu-

67. În planurile lor, complotiștii urmăreau prinderea domnitorului și a miniștrilor, fie prin șiretlic, fie în timpul panicii ce urma să fie provocată în oraș prin incendiile puse în diferite părți ale capitalei. În același timp, evreii, mai ales acei care ar fi refuzat să se boteze, urmau să fie jefuiți sau uciși. Asupra acestei mișcări vom reveni într-o lucrare aflată în curs de pregătire.

68. De altfel, acesta, împreună cu ceilalți participanți la mișcare, se afla la casele lui Mavrocordat din dealul Copoului în seara represiunii, în așteptarea celei de-a doua zi, cînd avea să se producă marea manifestare populară. *Anul revoluționar 1848 în Moldova*, I, p. 13.

Trebuie reținut faptul că Z. Moldoveanu, în paginile „Gazetei de Transilvania”, a dezmințit știrea, apărută în „Albina Românească”, în conformitate cu care el ar fi încercat să organizeze o răscoală în capitala Moldovei, în noaptea de 29 martie. Cf. *Bibliografia analitică a periodiceleor românești*, vol. I, p. I-a, (1790-1850), p. 326.

69. Gh. Platon, *Probleme privind mișcarea revoluționară de la 1848 din Moldova*, „Studii și articole de istorie”, nr. XI, 1968.

ționarii moldoveni, a fost constant urmărită și în cazul populației orășenești, a capitalei, mai ales. O încercare de ridicare a maselor orășenești, dată fiind structura socială, regimul juridic și fiscal deosebit al diferitelor grupări etnice, nu putea să aibă aceeași eficiență ca în Țara Românească, unde situația era alta. În Moldova însă se mai adăuga un fapt deosebit de important. Spiritele nu fuseseră pregătite în prealabil, așa cum se făcuse în țara soră de dincolo de Milcov și nici programul revoluționar — ne referim la cel din martie, firește — în limitele impuse de considerentele de ordin tactic, nu prevedea și nici nu putea să prevadă revendicări de natură să permită populației orășenești, eterogenă sub raportul apartenenței etnice, intereselor economice și sociale, să se situeze pe o platformă comună de luptă.

Se impun a fi făcute aici unele precizări de natură să explice amploarea adunării de la Hotel Petersburg.

Izvoarele contemporane și mărturiile vremii atestă agitația existentă în capitala Moldovei, în preajma evenimentelor de la sfârșitul lunii martie ⁷⁰. Mișcarea nemulțumiților luase o asemenea amploare încât, pe de o parte, a determinat pe „înșiși conservativii societății” să ia parte „în amestec” ⁷¹, iar pe de altă parte, l-a silit pe domnitor să accepte ținerea unei adunări, prilej cu care ocîrmuirea trebuia să ia cunoștință de revendicările generale.

La adunare au participat, potrivit relatărilor lui G. Sion, „boierii cei mari toți, Mitropolitul cu clerul său, *neguțătorii de toate treptele și de toate națiile*, boierii mai mici, profesori, avocați și doctori, de deosebite științe au iscălit actul... strigînd toți în unanimitate „Reformă!”. Numărul semnatarilor s-a ridicat la aproape 2.000” ⁷². Mulți dintre boierii din ținuturi veniseră special în capitală pentru a asista la dezlegarea crizei.

Așa cum rezultă din toate mărturiile în care sînt descrise împrejurările din aceste zile, nu a fost vorba de o organizare care să presupună participarea reprezentanților tuturor categoriilor sociale. Negustorii și meseriașii au participat la evenimente, le-au urmărit cu deosebită atenție, deoarece — faptul apare firesc — erau interesați în deznodămîntul favorabil al crizei. Participarea la aceste evenimente a unui însemnat număr de negustori, meseriași sau alți reprezentanți ai păturilor orășenești, nu probează însă, în același timp și o organizare, după cum nici apelul patetic al lui V. Ghica nu putea determina o ridicare armată ⁷³.

Agitația din Iași era provocată de reacția spontană a unei însemnate părți a populației orășenești, care avea suficiente motive de nemulțumire,

70. Cf. *Anul revoluționar 1848 în Principatele Române*, t. I, p. 139-140, 173-174, 227-230 și passim.

71. *Anul revoluționar 1848 în Moldova*, I, p. 45 (scrisoarea lui G. Sion adresată lui Gh. Bariț, la Brașov, din 2 aprilie. Informația este confirmată de N. Suțu. Acesta notează că boierii mari au semnat petiția pentru a conduce mișcarea pe un făgaș legal. *Mémoires du prince Nicolas Soutzo...*, Vienne, 1839, p. 154.

72. *Anul revoluționar 1848 în Moldova*, I, p. 45.

73. Cf. supra, nota nr. 65. Este cunoscut faptul că victime ale represiunii domnești nu au fost numai boierii, ci și „...negustorii de toate treptele” precum și alți locuitori ai capitalei. *Ibidem*, p. 47.

față de evenimentele revoluționare care ajunseseră la granițele Moldovei⁷⁴. Ea proba faptul că regimul feudal, patronat cu atîta autoritate de M. Sturza, întâmpina ostilitatea deosebită a tuturor categoriilor de cetățeni ai orașelor, indiferent de apartenență etnică sau de confesiune. Nemulțumirea și ostilitatea maselor orășenești puteau fi canalizate pe făgașul unei lupte revoluționare organizate, numai cu condiția ca programul de revindicări să rezolve sau să răspundă — într-o manieră satisfăcătoare — acelor probleme care întrețineau separația între diferitele categorii de locuitori, aparținînd unor confesiuni sau naționalități deosebite. Nici „petiția proclamație” și nici revoluționarii moldoveni nu au mers însă atît de departe.

Desigur, în explicarea deosebiriilor dintre desfășurarea evenimentelor din Moldova și Țara Românească, fără să atribuim vreun rol determinant factorului temperamental, trebuie avută în vedere și tradiția revoluționară.

Lupta socială și națională din 1821 — faptul este astăzi de netăgăduit — a avut un profund ecou în toate provinciile românești. Românii de pretutindeni au vibrat la chemările revoluționare ale lui Tudor. Acestea corespundeau unor interese care depășeau granițele strîmt regionale, menținute arbitrar de regimul feudal și de stăpînirile străine. Tradiția a fost însă mai vie și mai durabilă în Țara Românească. Mișcările ulterioare — așa cum consemna și Bălcescu — nu au făcut decît să adapteze și să completeze programul din 1821. Și mișcarea din 1840 ca și „Frăția” au pus pe primul plan problema propagandei revoluționare, a antrenării pe făgașul revoluției a unor mase largi ale populației țărănești și orășenești.

Mișcările din Moldova însă, nici prin program și nici prin orientare tactică, chiar acele mai apropiate de anul 1848 — cele din 1846, în speță — nu și-au propus realizarea dezideratelor care, firește, erau aceleași pe această cale. Deci, în această privință, anul revoluționar 1848 a avut — în fiecare din cele două principate — linia sa proprie de pregătire, iar izbucnirea revoluționară s-a desfășurat în conformitate cu linia tactică pe care mișcările din anii anteriori o definiseră. Concluzia aceasta se desprinde chiar și din simpla considerare logică a faptelor și evenimentelor.

Nu mult mai tîrziu, doar peste 14 ani, în împrejurările în care prin Unirea celor două Principate s-a format statul național român, populația țărilor și orașelor din Moldova care, ca structură, nu se deosebea fundamental de cea din 1845, deși nu în bloc, a îmbrățișat cu căldură Unirea. Ne sînt cunoscute adeziunile înflăcărâte la cauza națională și entuziasmul nemărginit cu care a fost primită alegerea primului domnitor al Principatelor Unite. Evenimentul însă a fost îndelung pregătit pe plan intern. Solicitate să-și spună cuvîntul, elementele naționale din țărilor și orașele Moldovei au oferit un strălucit exemplu de unitate și patriotism, fiind unul din factorii cei mai activi în lupta pentru promovarea noului.

74. La Galați, de asemenea, raporta colonelul Mișcenko, „duhurile nesupunerii fierb”. Cu prilejul transportării revoluționarilor spre Măcin, „s-au strîns vreo 3.000 de norod” nota ofițerul, care aprecia situația ca fiind „critică”. *Ibidem*. p. 56-57.

Tradiția revoluționară nu poate explica însă — numai prin ea însăși — linia tactică deosebită adoptată de revoluționarii din cele două țări românești. În orice caz, ea nu poate fi invocată ca singura în măsură să explice mersul diferit al evenimentelor. Situația revoluționară din Moldova nu mai avea nevoie de tradiție pentru a se transforma în revoluție, în preajma și în timpul anului 1848.

Fără îndoială că, în Moldova, față de Țara Românească, situația era deosebită. Boierimea era mai puternică și mai conservatoare, iar Mihail Sturza, adversar ireductibil al oricărei mișcări cu caracter înnoitor, s-a dovedit în stare mai mult decât confracții săi din Țara Românească să apere principiile sale și ale clasei pe care o reprezenta. De asemenea, Rusia țaristă era mai aproape de Iași decât de București. Toți acești factori trebuie avuți în vedere în explicarea deosebirilor de ordin tactic, caracteristice anului revoluționar 1848. Considerarea tuturor neapropie mai mult de înțelegerea cauzelor pentru care revoluția anului 1848, deși având aceeași ideologie și pregătită unitar, sub raport tactic a avut o desfășurare deosebită, care nu reflectă cituși de puțin o deosebire de nivel pe plan ideologic.

Materialul pe care l-am analizat în lucrarea noastră oferă posibilități mai largi de înțelegere a problemelor enunțate mai sus. El schițează mai clar — credem — contururile anului revoluționar 1848 în Moldova.

THE POPULATION OF THE MOLDAVIAN TOWN IN THE MID 19 TH CENTURY

Summary

In writing the present work, the author started from the data of the fiscal census carried out in Moldavia in 1845. These data, worked up in a particular manner, have enabled the author to elaborate his own statistics which render the social composition of the Moldavian town at the middle of the 19 th century.

By considering the notes referring to each individual in turn it has been possible to state provenance of the merchants, craftsmen or tax-payers. Moreover, the changes occurred within these social categories between the last two censuses (1838-1845) could be established to a certain extent, as resulting from the evidence. At the same time, a distribution of the native merchants and craftsmen as well as of the Jewish and foreign subjects according to various branches of trade and craft has been attempted.

Through a juridical and fiscal policy unequally applied to the various categories of inhabitants, the feudal system artificially maintained and deepened the dissensions and the competition between the categories of citizens, which were divided also by criteria of faith.

Estimating the revolutionary capacity of the Moldavian town and the possibilities of the population's participation in a large-scale revolution, the author reaches a few interesting conclusions.

The city population, as a whole, fought always and everywhere against the feudal order. The tax-payers struggled against the numerous tasks they were burdened with, the merchants and craftsmen against the privileges of the guilds and the administrative encroachments on production and sale.

This struggle, however, was spontaneous and narrow, with a limited horizon and lacking in perspective.

Nr. crt.	DENUMIREA ORASELOR SI A TIRGURILOR	Înscrisi în oatagrafia din 1838				Scăzuți în perioada 1838—1845						Total scăzuți	Sporiți în perioada 1838—1845	Înscrisi în catagrafia din 1845				Total	Proveniența							Profeceri în cadrul breslelor de negustori						
		I	II	III	Calfe	Morți	Fugiti si strămutați	Nevolnici	Scăzuți cu porunca visteriei	Trecuți la alte cate- gorii sau trepte	Deveniți boieri			Deveniți supuși străini	I	II	III		Calfe	Însurăței si boltei	Din birnici si căpătării	Din supuși străini fără documente corespunzătoare	Din alte categorii ¹⁾	Din sate	Din alte țiguri sau alte locuri ²⁾	De peste hotar	De la st. a II-a si a III-a la st. I-a	De la st. a III-a la st. a II-a	Din calfe la st. a II-a si a III-a	Din st. a II-a la st. a III-a	Din st. a II-a si a III-a la calfe	Din st. I la st. a II-a
1.	Dorohoi														1	1	13	4	19		5		2									
2.	Tg. Mihaileni																3	4	7													
3.	Tg. Herta																4	1	5													
4.	Tg. Darabani																26		26	6			20									
5.	Botoșani													4	23	224	304	555				5	9									74
6.	Tg. Hirliu													1	3	23	10	37	7	4							1	2	7			8
7.	Tg. Sulițoiaia															5	28	33	1			17	1									1
8.	Tg. Ștefănești															53	15	68														
9.	Fălticeni		2	13	1	3	8			1			14	31		34	3	37	12	11		2	9	4								
10.	Tg. Lespezi			4			1						1	36		1	33	1	35	11	10		2	7	15							
11.	Piatra Neamț													5	4	54	45	108														22
12.	Tg. BodeștiiBuhușoalei															13		13														
13.	Tg. Neamț													3	5	161	113	282														50
14.	Roman													7	45	139	70	261														
15.	Tg. Băcești															4	7	11														
16.	Bacău	3	18	53	54	39 ²⁾				50			109	137	1	11	93	52	157	20	9	5	3	12	4	1	3	11	8	5	1	
17.	Tg. Moinești			17		6	2						8	14		1	23	6	29	13			7	1								
18.	Tg. Ocna		8	25	2	4	4		9	28			45	11		2	21	18	41	6								2	4			
19.	Tg. Căiuți			7										1		3	1	5														
20.	Focșani	6	59	235	228 ³⁾	76	171	17		112			376	393	19	54	203	152	368	31		54	2	3	3	11	19	12	2	23		273
21.	Tg. Odobesti		2	68	51	17	20	5		28			70	185	1	13	106	58	178	13		58	2	3		1	5	5		4		103
22.	Tg. Adjudul nou			15	54	18	19	5		6			50	69			22	28	50	19		18					2		1			38
23.	Tg. Panciu		3	41	84	21	35	16		25			97	97		3	44	38	85	8		14				2	9	1	8			47
24.	Tg. Domnești															10		10														
25.	Tg. Nămolosa			10	15	5	14			3			22	39			7	4	11			8								6		28
26.	Tecuci		13	50	24	11	9			26			48	96	3	8	91	51	153	23		50	31	6		1	1	5	3	3		16
27.	Tg. Nicorești		5	25	1	5	5			15	1		24	40	2	4	31	10	47	1		13				1				2		7
28.	Tg. Colonești															5		5														
29.	Tg. Găiceana															5	3	8														
30.	Tg. Podu Turcului															19	10	29														
31.	Galați					90	89	13	9	28	1	50	280	514	4	22	450	413	889	157	74	100	19	40	51	33			4	29		15
32.	Tg. Drăgușani		6	15		2	8						12	13			10	12	22				8									
33.	Tg. Berești															2	1	3	1				2									
34.	Tg. Foltești															19	9	28					17	8	1							
35.	Tg. Pechea		3	2		4				2	1		5	18			12	6	18	10			8									
36.	Bîrlad			740 ⁴⁾		120	90	16		105		43	374	479	12	99	516	218	845	38		88	56									
37.	Tg. Puiesti															27	2	29	3			2	9									
38.	Tg. Murgeni															43		43					34	8								
39.	Tg. Plopana															15		15					13	2								
40.	Vaslui		60	17		11	21	5		12			49	66	1	1	69	26	97													
41.	Tg. Codăești															14	4	18														
42.	Tg. Negrești															10		10														
43.	Tg. Pungești															17		17														
44.	Huși													11	242	197	450	106		1	14					4	13	10	38			
45.	Tg. Fălciu													2	25	12	39	4														
46.	Tg. Urdești															7	3	10				4		3								
47.	Tg. Docolina															6	1	6 ⁵⁾														
48.	Tg. Frumos		5	43	13	11	15	3	8	3			46	58 ⁷⁾	2	4	51	16	73 ⁶⁾	6							1	4				6
49.	Tg. Podu Iloaiei		1	18		4	6			3			13	17		2	18	3	21	1	3		1									12
50.	Tg. Cornu Negru (Bivolari)															9		9														
51.	Tg. de peste apa Nicolina														1	55	10	68	4			2	21		1							
52.	Oras Iasi													8	34	383																

1. Mulți sînt din rîndul meșterilor. Numeroși meșteri, st. II-a sînt trecuți la calfe de negustori. La Focșani, de pildă, 43 sînt proveniți din meșteri tr. III.
2. Morții sînt trecuți împreună cu cei fugiti.
3. Calfele de negustori sînt trecute împreună cu cele de meșteri.
4. Numărul se dă în total. Nu se face nici o distincție.
5. Meșterii sînt la un loc cu negustorii.
6. Am inclus aici și negustorii armeni și pe cei lipoveni, care, în catagrafie, sînt notați separat. Datele privind proveniența sînt numai de la lipoveni și armeni.
7. 18 au fost sporiți (rînduri, rînduri) 40 dintre însurăței și veniți din alte locuri. Nu se dau în total.

TABLOU GENERAL

Numărul curent	Denumirea orașelor și a Țirgurilor.	NEGUSTORII					MEȘTERII					Birnici	Evrei	Supuși străini	Căpătătorii	Bejenarii	Țigani	STĂRILE NESUPUSE BIRULUI										
		I	II	III	Câlfe	Total	I	II	III	Câlfe	Total							Pretori	Diaconi	Dascăli	Privilegheti	Cei apărăți în cărțile ocfirmuirii	Slugile de prin ogăzile boierești	Bătrâni și nevoiului	Văduve	Oamenii la cămăra ocnelor	Total	Total suflete realizat prin înmulțirea convențională cu 5
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29
1.	Dorohoi	1	1	13	4	19	1	4	47	21	73	241	598	12	16			7	1	4	6	4	16	11	15		1023	5115
2.	Tg. Mihăileni			3	4	7			12	10	22	67	258	7	9			5	1	2	4	3	5	6	5		399	1995
3.	Tg. Herța			4	1	5		1	66	2	69	79	452	6	10	23		7	1	4	2	1	1	12	19		691	3455
4.	Tg. Săven												54														54	270
5.	Tg. Rădăuți												43														43	215
6.	Tg. Drărbani			26		26			32		32		150								4	1		2	9		224	1120
7.	Tg. Mamornița												28														28	140
8.	Botoșani	4	23	224	304	555	6	15	310	626	957	692	2464	274	109		38	51	13	13	26	18	39	161	228		5658	28297
9.	Tg. Hîrlău	1	3	23	10	37		1	18	32	51	171	252	6				3	6	3		8		28	26		591	2955
10.	Tg. Sulițoala			5	28	33							195														228	1140
11.	Tg. Burdujeni							1	19	11	31		179				18	2	1	2	1	4		6	9		253	1265
12.	Tg. Ștefănești			53	15	68			35	13	48		157					7		4	2	2		8	13		301	1505
13.	Tg. Bucecea												43														43	215
14.	Tg. Frumușica												48														48	240
15.	Fălticeni			34	3	37			55	6	61	106	1038	61	16	2	15	7	3	6	4	17	6	51	34		1464	7320
16.	Tg. Lespezi		1	33	1	35			15		15	52	246	2				1		3	2	5		14	7		272	1360
17.	Tg. Pașcani												22														22	110
18.	Piatra Neamț	5	4	54	45	108			319	194	513	164	440	35	47	60	21	21	9	12	7	9		85	84		1615	8075
19.	Tg. Bodești Buhușoalei			13		13			19	21	40	20	74		16												163	815
20.	Tg. Bozieni												20														20	100
21.	Tg. Neamț	3	5	161	113	282			130	65	195	223	427	13	48	10	16	15	2	12	7	5		84	72		1411	7065
22.	Roman	7	45	139	70	261	4	45	228	243	520	333	564	50	117		97	20	4	14	12	25	53	129	136		2355	11775
23.	Tg. Băcești			4	7	11			4	7	11		86														108	540
24.	Tg. Dămieniști												11														11	55
25.	Tg. Bira												24														24	120
26.	Bacău	1	11	93	52	157		1	162	56	219	231	435	70	68			10	3	10	8	11	12	42	78		1354	6770
27.	Tg. Moinești		1	23	6	29			30	9	39	104	215		1			4	1	6	4	3	4	18	36		464	2320
28.	Tg. Ocna		2	21	18	41			10	22	32	168	42	25	111			21	3	31	6	10	11	150	89	997	1735	8875
29.	Tg. Căiuți	1		3	1	5			1	2	3	14	18		1												41	205
30.	Tg. Valea Rea											60	52		3												115	575
31.	Tg. Glodurile							1	1	2	4		7														11	55
32.	Focșani	19	54	203	152	368	22	45	326	251	644	185	184	177	36	113		25	4	26	12	11		78	73		1936	9680
33.	Tg. Odobesti	1	13	106	58	178	7	38	76	58	179		58		5												420	2100

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29
34.	Tg. Adjudul Nou			22	28	50			58	66	124		43		1	2											218	1090
35.	Tg. Panciu		3	44	38	85		1	23	32	56		28		11												180	900
36.	Tg. Domnești			10		10							20														30	150
37.	Tg. Nămoloașa			7	4	11			5	31	36		24		1												72	360
38.	Tecuci	3	8	91	51	153	1	4	208	166	379	154	28	21	82		62	16		10	14	8	1	37	27		992	4960
39.	Galați	4	22	450	413	889	6	21	371	317	709	662	208	1134	332	72	65	35	6	28	27	47	25	142	146		4527	22635
40.	Nicorești	2	4	31	10	47		1	77	44	122	52	4	8	23		12	9	2	8	9	1	1	9	18		329	1645
41.	Tg. Drăgușani			10	12	22			34	29	63		38	2													125	625
42.	Tg. Berești			2	1	3			9	5	14		33	1													51	255
43.	Tg. Pechea			12	6	18			32	8	40		12	3													73	365
44.	Tg. Foltești			19	9	28			6	6	12		4	3													47	235
45.	Tg. Golăsești								3		3		4														7	35
46.	Birlad	12	99	516	218	845	29	60	449	157	685	360	126	160	82	51	39	38	3	28	40	64	30	100	247		2896	14480
47.	Tg. Puiești			27	2	29			34	8	42		53								1	1		6			132	660
48.	Tg. Untești												11														11	55
49.	Tg. Murgeni			43		43							50														93	465
50.	Tg. Plopana			15		15							27														42	210
51.	Vaslui	1	1	69	26	97			77	37	114	172	223	30	25		3	6	2	5	11	9		28	76		801	4005
52.	Tg. Codăești			14	4	18			8		8	88	45		2			1		4		2		5	17		190	950
53.	Negrești			10		10					180	72		16		2	3	3			1	2		10	18		237	1185
54.	Tg. Pungești			17		17			2		2	132	37		5			3		4	1	2		10	9		222	1110
55.	Huși		11	242	197	450	3	7	289	192	485	485	236	68	206	29	79	30	6	12	21	18	15	122	234		2496	12480
56.	Tg. Urdești			7	3	10							25														39	195
57.	Tg. Docolina			6	1	7							7														14	70
58.	Tg. Răducăneni												32														32	160
59.	Tg. Frumos	2	4	51	16	73		1	53	35	89	397	225	11	15		5	6	2	5	5	2	15	54	60		964	4820
60.	Tg. Podul Iloaiei		2	18	3	21		2	18	3	23	63	220		6			2	1	2		1		9	15		363	1815
61.	Tg. Poeni												29														29	145
62.	Tg. Zabolteni												21														21	105
63.	Tg. Bivolari (Cornu Negru)			9		9							59														59	295
64.	Țirgușorul de peste apa Nicolinei		1	55	10	66			12	5	17	30	57	17	3		6										196	980
65.	Tg. Colonești (Tecuci)			5		5																					5	25
66.	Tg. Găiceana (Tecuci)			5	3	8			21		21																29	145
67.	Tg. Podul Turcului (Tecuci)			19	10	29			43	22	65																94	470
68.	Tg. Rogojeni (Covurlui)								3	1	4																4	20
69.	Tg. Baloșeni (Covurlui)								3		3																3	15
70.	Tg. Fălciu		2	25	12	39			9	11	20	111			36	37		7	1	6	5	3	7	19	16		307	1535
71.	Tg. Sculeni										20			4	4	23					2			4	4		59	295
72.	Oraș Iași	8	34	383	763	1188	1	16	519	1084	1620	1264	6178	995	1152		285	120	97	47	35	111	237	273	129		13731	68655
Total		75	354	3472	2732	6633	80	265	1275	3910	8530	7958	17097	3112	2566	420	665	480	175	309	277	408	478	1723	1929	997	52838	264.190

	Crîșmari	Rachieri	Precupeți	Bacali	Bogasieri	Hangii și tractirgii	Orîndari	Negustori din picioare	Negustori de vite	Cu mărfuri din afară	Cu mărfuri din Rusia	Posesori de moșii	Grădinari	Lipoveni	Lipscani	Spîteri	Trăistari și grădinari	Cafegii	Marchitani	Cavafi	Cherestegii	Pascari	Droșcari	Zarafi	Samsari	Boccegii	Tutungii	Bancheri	Cu mărunțișuri	Brașoveni	Negustori de vite
Negustori autohtoni	924	60	796	377	160	3	3	109	20	1	8	11	106	64	1	1	49	2	63	10	32	216	51	203	10	19	5	3	153	13	36
Negustori evrei	1898	393	1374	142	35	31	110	309		4		2			800	1		2													
Supuși străini	176	25	80	162	46	14	6	53		2	2	82		1	30	31	17	44		14	27			4	66		26	1	1	24	22
Negustori bejenari	10		26	4				2		1																					3
Negustori țigani	1																														
Negustori armeni		18	13		7			4							1			1													
Bejenari																															

	Făinari	Ahtarlicari	Boroșnici de vite	Geambași	Telali	Morari	Merticari	Crupași	Matrapoji	Toptangii	Bumbacari	Matasari	Păcurari (dohotari)	Negustori de piele- cele, lînă	Negustori de oale	Drojdieri	Negustori de lemne	Otcupcici	Cu fabrică de săpun	Cu mărfuri frantuzești	Heresteoari	Locantieri	Magazioneri	Prăvălii cu fierărie	Negustori de grîu	Florari	Proprietari de moșii	Negustori cu galanterie	Fabricant de carne	Fabricant de luminări	Lăptari
Negustori evrei	162	124	51	36	115	34	4	19	13	4	15	1	14	1	1	1	1	1	1	1	1	12	8	22	4	2	1	2	3	6	3
Supuși străini	1	2									1																				
Negustori bejenari																															
Negustori țigani																															
Negustori armeni																															
Bejenari																															

1. În anexa nr. VII, cei 15 supuși străini — potrivit indicațiilor din cataografie — au fost incluși la meșteri.

ORAȘUL IASI

Anexa IV

	Bacali	Brașoveni	Crîșmari	Rachieri	Chitari	Pascari	Cherestegii	Droșcari	Lipoveni	Hangii	Marchitani	Zarafi	Marfă fierărie	Bogasieri	Arendași (otcupcici)	Posesori	Brînzari	Cumpărător de piatră	Lipscan	Spîteri	Abagari	Precupeți	Tutungii	Cafegii	Negustori de grîu	Negustori din picioare	Făinari	Telali	Marșan de modă	Librari	Calfe și slugi
Autohtoni	73	31	108	45	10	32	12	49	65																						
Supuși străini	43	4	67	6		9	1			8	2	1	4	14	1	2	3	1	23	18	2	25	12	12	2	2					
Evrei	29		365	140	54	23	13												590			262					113	106			

763

47

226

Ponderea populației de negustori și meșteri în principalele orașe și țirguri din Moldova

Nr. curent	DENUMIREA ORAȘE OR ȘI A ȚIRGURI OR	Autohtoni			Supuși străini			E v r e i			Total	Restul popu- lației	Total negustori și calfe 1)	% din populație	Total meșteri și calfe	% din populație	Total populație
		Negustori	Meșteri	Calfe	Negustori	Meșteri	Calfe	Negustori	Meșteri	Calfe							
1.	Dorohoi	15	52	25	5	4	—	243	164		508	515	267	26,09	241	23,56	1023
2.	Tg. Mihăileni	3	12	14	3			101	45		178	221	111	27,81	67	16,79	399
3.	Tg. Herța	4	67	3		3		185	157		419	272	190	27,49	229	33,14	691
4.	Botoșani	251	331	930	113	81	8	297	505	695	3211	2447	1316	23,25	1895	33,49	5658
5.	Tg. Hirlău	27	19	42	2	2		87	41		220	371	126	21,31	94	15,90	591
6.	Tg. Ștefănești	53	35	28				52	47		215	86	120	39,86	95	31,56	301
7.	Fălticeni	34	55	9	6	42		455	479		1080	384	498	34,01	582	39,75	1464
8.	Tg. Lespezi	34	15	1	2			137	67		256	18	174	63,97	82	30,14	272
9.	Piatra Neamț	63	319	239	13			178	185		997	618	299	18,51	698	43,21	1615
10.	Tg. Neamț	169	130	178				241	113		831	580	523	37,07	308	21,82	1411
11.	Roman	191	277	313	25	19	2	247	229		1303	1052	534	22,43	769	32,65	2355
12.	Bacău	105	163	108	33	33	2	205	124	29	802	552	490	36,11	392	28,94	1354
13.	Tg. Molnești	25	30	15				136	28	1	234	230	187	35,99	67	14,65	464
14.	Tg. Ocna	25	10	40	17			16	19		125	1610	74	4,20	51	2,92	1735
15.	Focșani	276	393	403	100	32	12	65	69		1350	586	599	30,97	751	38,27	1936
16.	Tg. Odobesti	120	121	116							357	63	178	42,38	179	42,38	420
17.	Tg. Panciu	47	24	70							141	39	85	47,22	56	31,11	180
18.	Tecuci	102	213	217	19	8	1	10	14		575	417	174	17,43	401	40,52	992
19.	Tg. Nicorești	37	78	54	6	2			3		180	149	53	16,10	127	38,60	329
20.	Galați	476	398	730	411	320	27	66	99	2	2529	1998	1381	28,29	1148	25,68	4527
21.	Tg. Pechea	12	32	14	3			8	1		70	3	29	39,72	41	57,54	73
22.	Birlad	627	538	375	100	45		70	39		1794	1102	1015	35,08	779	26,89	2896
23.	Tg. Pulești	27	34	10				22	5		98	34	51	38,63	47	35,60	132
24.	Vaslui	71	77	63	1	25		103	33		375	428	201	23,84	172	21,47	801
25.	Huși	253	293	389	26	20	1	102	71		1155	1341	579	23,19	576	23,07	2496
26.	Tg. Fălciu	27	9	23							59	248	39	12,70	20	6,51	307
27.	Tg. Frumos	57	54	51	2	4	1	103	40	2	314	650	180	18,66	134	13,90	964
28.	Tg. Podul Ilcoalei	20	20	6				129	37		212	151	152	41,87	60	17,35	363
29.	Țirgușorul de peste apa Nicolinel	56	12	15	14	2	1	50	3	1	154	52	131	66,83	23	11,22	196
30.	Iași	425	536	1847	267	448	47	2022	2281	697	8570	5141	3848	28,09	4722	34,31	13731

1. Calfele de la supușii străini și evrei, deoarece sînt date global, le includem convențional jumătate la negustori și jumătate la meșteri.

M E Ş T E R I

Nr. crt	DENUMIREA ORAŞELOR ŞI A TÎRGURILOR	Înscrişi în catastraşa din 1838				Scăzuţi în perioada 1838-1845						Sporiţi în perioada 1838-1845	Înscrişi în catastraşa din 1845					Provenienţa										Prefaceri în cadrul breslelor de meşteri								
		Tr. I-a	Tr. a II-a	Tr. a III-a	Calfe	Morţi	Fugiţi şi strămutaţi	Nevoind	Trecuţi la alte categ. sau bresle	Deveniţi supuşi străini	Trecuţi de două ori		Total	Tr. I-a	Tr. a II-a	Tr. a III-a	Calfe	Total	Însurăţei şi holtei	Din birnici şi căpătării	Din supuşi străini fără documente	Din alte categorii	Din foşti robi	Eliberaţi din miliţie	Din sate	Din alte târguri sau alte locuri	De peste hotare	Sporiţi (fără altă specificaţie)	Din tr. a II-a la al-a	Din tr. a III-a la a I-a	Din tr. a III-a la a II-a	Din calfe la tr. a III-a	Din calfe la tr. a II-a	Din tr. I şi a II-a la a III-a	Din tr. a II-a şi a III-a la calfe	Din tr. I la a II-a
1.	Dorohoi													1	4	47	21	73	4						4	8										
2.	Tg. Mihăileni															12	10	22	6		1															
3.	Tg. Herţa													1	66	2	69	12			1				1	1										
4.	Tg. Darabani															32		32	2						20	1										
5.	Botoşani													6	15	310	626	957	21			5			18	5	1	189								
6.	Tg. Hirlău														1	18	32	51	13			1	1		2	5		3			2				6	
7.	Tg. Burdujeni ¹⁾														1	19	11	31	6						2	2	4	1								
8.	Tg. Ştefăneşti															35	13	48																		
9.	Fălticeni		1	34	3	5	9			6	22	43				55	6	61	23	9		3				5										
10.	Tg. Lespezi															15				9																
11.	Piatra Neamţ															319	194 ²⁾	513										294								
12.	Tg. Bodeşti Buhuşoalei															19	21	40										20								
13.	Tg. Neamţ															130	65	195										199								
14.	Roman													4	45	228	243	520																		
15.	Tg. Băceşti															4	7	11																		
16.	Bacău	1	5	79	41	23 ³⁾		2	22		48	137		1	162	56	219	26		23	1			15	20	1			10			6	4			
17.	Tg. Moineşti			7	15	3	3		6		13	30				30	9	39	14		1			5	2	1			6							
18.	Tg. Ocna		2	7	46	7	16	3	22		48	12				19	22	32	1						11			1								
19.	Tg. Căiuţi															1	2	3																		
20.	Tg. Glodurile														1	1	2	4																		
21.	Focşani	14	64	354		89	52	30	93		264	218	22	45	326	251	644	80			9			2	13		131	7	4	15	36	2	15	43		
22.	Tg. Odobesti	5	30	132		23	9	7	81		120	74	7	38	76	58	179	14			4			1			19	3	3	21	8	1	2	16		
23.	Tg. Adjudul Nou			57		13	2	4	23		42	43			58	66	124	22			2						24			4				12		
24.	Tg. Panciu		2	28			2		15		17	11		1	23	32	56	7			2			2	3		2		3	1	2	8				
25.	Tg. Nămolosa			13		1	2		8		11	3			5	31	36										2		1					8		
26.	Tecuci	2	8	81	19	22	4	2	3		48	270	1	4	208	166	379	74	100		19			84	6		51		1	7		2	11			
27.	Tg. Nicoreşti		3	67	20	18	8	5	22		53	73		1	77	44	122	25			8					1	18		2	7				9		
28.	Tg. Găiceana															21	21																			
29.	Tg. Podu Turcului															43	22	65																		
30.	Galati					83	103	17	25	14	7	262	495	6	21	371	317	709	190	102	51	5		8	41	68	39	15					3	35		
31.	Tg. Drăguşani		9	19		2	6									34	29	63	20	4		5			25	2										
32.	Tg. Bereşti															9	5	14							7	3										
33.	Tg. Folteşti															6	6	12	1						9	1										
34.	Tg. Rogojeni															3	1	4	1							1	1									
35.	Tg. Băloşani															3		3																		
36.	Tg. Pechea		8	3	1	2					32				32	8	40	25	3		2					2										
37.	Tg. Golăseşti															3		3							3											
38.	Bîrlad			597 ⁴⁾		107	62	12		14	239	325	29	60	449	157	685		3		41				35											
39.	Tg. Puieşti															34	8	42	8			2			14	3		3								
40.	Vaslui		26	20	6	7	2	2			17	83			77	37	114				5				5	5										
41.	Tg. Codăeşti															8																				
42.	Tg. Pungeşti															2																				
43.	Huşi													3	7	283	192	485	169			6				1			1	29		24	20	1		
44.	Fălcu															9	11	20																		
45.	Tg. Frumos		65	12	13	15	2	6			45 ⁶⁾	56		1	53	35	89 ⁵⁾	11										16			6					
46.	Tg. Podu Iloaiei		14	2	2	5		4			11	19		2	18	3	23	7			2						10							3		
47.	Tg. de peste apa Nioulina															12	5	17	3						3											
48.	Oraşul Iaşi													1	16	519	1084	1620																		
Total		22	124	1568	181	419	309	86	332	34	7	1260	1924	8580	265	4275	3910	8489 ⁷⁾	785	230	74	125	1	8	298	168	48	907	10	7	40	120	4	48	176	5

1. Meşterii sînt trecuţi la un loc cu negustorii. Figurează numai un crîşmar şi un cîrnargiu la vamă. Restul sînt meşteri.

2. În dreptul indivizilor respectivi se face menţiunea: „spornici”.

3. Morţii şi fugiţii sînt trecuţi împreună

4. Reprezintă cifra totală.

5. Sînt adăugaţi lipovenii şi armenii care, în catastrafie, apar separat. Scăderile se fac numai pentru meşterii creştini.

6. Se adaugă global, fără distincţie: „s-au sporit, rînduri, rînduri, însurăţei şi veniţi de pe alte locuri”.

7. Totalizările pe orizontală şi pe verticală nu corespund întotdeauna. De altfel, le-am inclus numai convenţional, pentru a obţine imaginea generală necesară concluziilor noastre.

[illegible]

Mestieri evrei	Mestieri supuși străini	
16	3	Maistri la velniță
26	1	Pascari
94		Cepregari
1		Tipografi
4	2	Legători de cărți
29	5	Alămari
1		Vătar
12	1	Feredeieri
14	1	Cantaragii
4	10	Șurucii
6		Caingii
1		Zlătar
1	2	Săpător de piatră
4		Maistri
28	2	Covrigii și culbuccii
19		Țimbalari
28		Maistri de păr mascore
32	2	Iuftari
1		Străchinari
1		Pielar
3		Hortilicari
1	1	Cavași
1		Pislar
1	16	Morari
3		Vădrari
5		Scortari
4		Pinzari
5	7	Berari
4	1	Posmagii
1		Ochincari
1		Cadari
1	2	Varari
15		Matropozi

[illegible]

M E S T E R I

Argintari
Blănari
Slicari
Croitori
Abagari
Cismari
Cojocari
Plăcintari
Boiangii
Mindirigii
Brahari
Talpalari și tăbăcari
Casapi
Mahali
Bucătari
Ciobotari moldoveni
Ciobotari ruși
Bărbieri
Teslari și chetrali
Cărămidari
Olar
Făclieri
Sapunari
Căruceri și cărețari
Șepcari
Săhăidăcari

Autohtoni	6	22	17	20	13	17	30	4	4	18	9	14	26	33	3	45	24	19	143	32	21	6	6	79	103	16	4
Evrei	123			770					29			68				379											
Supuși străini	6	6		33		3	1	1	1	2	2	9	4		2	27		4	17	2	1	7	4	20		11	
Țigani				15						2					27	2		4						5		2	

Stoleri
Butnari
Cepregari
Droșcari
Briscai
Ceasornicari
Săpători de pietre
Pantofari
Hamurari
Cofetari
Cheptănari
Tufeccii
Giuvaergii
Perucher
Ferari
Zugravi
Băibaracari
Pastramagii
Cloricari
Coropcari
Fabricant de luminări
Iuftari
Lemnari
Sîrmari
Arāmari
Chitari

Autohtoni	530	62	60																							
Evrei																										
Supuși străini	32	4	3	45	9	6	2	1	2	8	1	5	2	1	2	6	1	1	3	5	4	2	2	4	1	4
Țigani	1			1																						
							2								65											

Lăcătuși
Mănușari
Grădinari
Berari
Rotari
Maistru velnicer
Chetrari
Franzelari
Feredeieri
Pălărieri
Strungari
Morari
Tinichigii
Cîrnătari
Fabricant de cuțite
Cazangii
Calfe
Alvagii
Caingii
Caldarari
Spoitori
Muzicanți
Clopotari

Autohtoni																	1084				
Evrei																	539				
Supuși străini	9	15	2	31	3	1	1	32	5	1	5	2	2	1	7	1	2	3			
Țigani	3		1					3	1								35	3	1	47	1

ANEXA IX
SUPUȘII STRĂINI

Nr. crt.	DENUMIREA ORASELOR SI A TIRGURILOR	Moldoveni trecuti sub o protectie straină	Veniti din Turcia depinzind de o putere straină	Veniti din alte țări cu pașapoarte	ȚARA CĂREIA SÎNT SUPUȘI						PROFESIUNEA								
					Rusia	Austria	Prusia	Franta	Anglia	Grecia	Sardinia	Negustori	Mesteri	Calfe	Proprietari de întreprinderi industriale	Slugi, muncitori, hamali	Alte profesioni	In serviciile publice	Fără meserie
1.	Dorohol	7	—	5								5	4				2 ¹⁾		
2.	Tg. Mihăileni	1	—	6								3					3		
3.	Tg. Herța	3		3									3					2	
4.	Botoșani	180	13	81	8	147	76	2	30	26	—	113	1	8		11	7	36	
5.	Tg. Hîrlău	2	1	3		5	1					2	2			1		1	
6.	Fălticeni	10	2	49		48	7	2	1	3		6	2				13		
7.	Tg. Lespezi	2					2					2							
8.	Piatra Neamț			35		19	2		2	12		13				11			
9.	Tg. Neamț	9		4		11	2												
10.	Roman	4		46	4	29	16			4		25	19	2		1		2	
11.	Bacău	7	14	49		44	13			13		33	13	2		1		1	
12.	Tg. Ocna	14	3	8		20	1			4		17							
13.	Focșani	80	46	51	5	82	18	5	28	39		100	22	12		2	5	3	
14.	Tecuci	4	6	11		10	4		2	5		10	8	1				2	
15.	Tg. Nicorești		8	2		3			1	4		6	2						
16.	Galați	67	368	699	38	253	32	19	242	525	21	411	30	27	13	64	208	4	21
17.	Tg. Foltești		1	2		2				1		2	1						
18.	Tg. Pechea	1	2			1				2		3							
19.	Tg. Drăgușani		1	1		1				1		2							
20.	Tg. Berești			1					1			1							
21.	Bîrlad	72	52	36		62	33	2	21	33		100	15				12		
22.	Vaslui			30		1	27			2		1	15			1			
23.	Huși	10	4	54	1	42	11		9	5		26	10	1			5		
24.	Tg. Frumos	1	1	9		6	2			3		2	4	1				1	
25.	Tg. Sculeni			4						4		2		1			1		
26.	Țirgușorul de peste apa Nicolinei	2	7	8		9	3		1	4		14	2	1					
27.	Oraș Iași	18		977	78	482	175	34	32	194		267	48	47		36	110	74	
	Total	484	529	2174	134	1277	425	64	370	884	21	1066	101	103	13	128	353	17	143

1. În ordinea enumerării orașelor, printre cei incluși la această categorie distingem : 4 vatavi, un vechil de moșie, 2 comisioneri la margine, 2 proprietari de moșii, 8 căprari la starostie, 6 dascăli de copii, 2 dascăli „cu dialect franțuzesc”, 1 servitor, 4 vizitii, 1 doctor de vite, 1 arhitect.

La Galați deosebim, 15 funcționari la consulat, 1 bancher, 6 cu serviciu în port, 7 la slujba Brateșului, 61 samsari la magazie, 10 marinari, 1 maistru de croitorie, 36 speditori la vapoare, 6 curieri și comisionari, 22 magazioneri, 11 cu vite și plugărie, 1 proprietar de cîrlaciu, 2 caprari de agenție, 1 dascăl de 3 limbi, 3 dascăli, 25 căruceri.

La Iași deosebim, 19 ărnăuți, 3 muzicanți, 2 claveriști (1 clavier maistru), 1 profesor, 1 doctor, 6 comedianți, 8 caprari la agenția austriacă, 14 vizitii, 7 gramatici, 2 arhitecți, 12 dascăli, 1 la Academie, 4 funcționari, 1 inginer, 1 lîmbrist, 2 căpitanii la casa poștelor, 2 controlori ai fabricii de luminări, 8 ciobani.

EVREII

Nr. crt.	DENUMIREA ORAȘELOR ȘI A TIRGURILOR	APARTANENȚA		OCUPAȚIA						Bărini nevoinici	Văduve
		Rasele	Sudiți	Negustori	Mesteri	Calfe	Mahali muncitori și slugi	Alte profesuni	Fără meserie		
1.	Dorohoi	480	35	243	164			1		47	36
2.	Tg. Mihăileni	219 ¹⁾	6	101	45		6	8		22	11
3.	Tg. Herța	408	16	185	157		20	28		16	12
4.	Tg. Săveni	43	1	21	6			2		6	4
5.	Tg. Rădăuți	33		6	6					5	5
6.	Tg. Darabani	124	2	60	42			5		13	11
7.	Mamornița	17	8	4	7		2	6		1	2
8.	Botoșani	2093	139	297	505	695	6	52	648	183	49
9.	Tg. Hiriău	189	5	87	41			17	49	49	9
10.	Tg. Salitoaia	104	6	53	42			5		67	18
11.	Tg. Burdujeni	131	2	60	23			4	44	28	16
12.	Tg. Ștefănești	83	28	52	47			7	8	20	26
13.	Tg. Bucecea	33		23	5			3	2	6	4
14.	Tg. Frumușica	29		17	1				24	14	5
15.	Fălticeni	840	94	455	479					52	52
16.	Tg. Lespezi	203	1	137	67					29	13
17.	Tg. Pașcani	17		11	3		1	1		3	2
18.	Piatra Neamț	346	15	178	185					52	27
19.	Tg. Bodeștii Buhuroaiei	42	3	25	20					22	7
20.	Tg. Bozieni	17		9	8					3	
21.	Tg. Neamț	380	8	241	113			23	1	22	17
22.	Roman	483	16	247	229					56	29
23.	Tg. Băcești	71	4	39	20			11		11	
24.	Tg. Dărmănești	11		5	5				1		
25.	Tg. Bîra	21		15	1			3		3	
26.	Bacău	357	23	205	124	29		23	5	30	25
27.	Tg. Moinești	178	4	136	28	1		18	13	25	8
28.	Tg. Ocna	29	6	16	19			2		5	2
29.	Tg. Căiuți	15		12	1			2		2	1
30.	Tg. Valea Rea	46		43				3		6	
31.	Tg. Glodurile	7		7							
32.	Focșani	134	32	65	69					8	10
33.	Tg. Odobesti	47								7	4
34.	Tg. Adjudul Nou	37		27	6			3	6	4	2
35.	Tg. Panciu	20	1							5	2
36.	Tg. Domnești	17								3	
37.	Tg. Nămolosa	19								5	
38.	Tecuci	19	4	10	14			2	2	5	
39.	Tg. Nicorești	3			3						1
40.	Galați	114	78	69 ²⁾	99	2	4	18		16	
41.	Tg. Drăgușeni	37	1	24	11	1			3		
42.	Tg. Berești	29		22	5				2	4	
43.	Tg. Pechea	9		8	1					2	1
44.	Tg. Foltești	3	1	4							
45.	Tg. Golășei	4		4							
46.	Bîrlad	75	34	70	39					14	3
47.	Puești	36	4	22	5			1		10	3
48.	Tg. Untești	9		7	1						
49.	Tg. Murgeni	48	1	43	3			1			
50.	Tg. Plopana	24		13	8			3		3	
51.	Vaslui	154	29	103	33	35	2	10		26	14
52.	Tg. Codăești	34	6	21	6			3	8	1	4
53.	Tg. Negrești	59		38	13			6		11	2
54.	Tg. Bungești	34		20	7	2		4		1	2
55.	Huși	197	25	102	71	1		18		14 ³⁾	
56.	Tg. Urdești	16	11	2				1			2
57.	Tg. Docolina	7		4	1						
58.	Tg. Răducăneni	29		12						2	1
59.	Tg. Frumos	179	1	103	40	2		6	18	31	14
60.	Tg. Podul Iloaiei	181		129	37		2	12	22	28	11
61.	Tg. Poeni	29		19	1		3	3	3		
62.	Tg. Zaboloteni	14		13	1				4	7	
63.	Tg. Bivolari (Cornul Negru)	37	1	36	2					18	3
64.	Țirgușorul de peste apa Nicolinei	52	2	50	3	1			3	2	1
65.	Orașul Iași	5394	784	2022	2281	691	187	997			
Total		14151	1437	6049	5153	14	233	1313	864	1027	472

* Distincția am realizat-o considerînd separat, în cele mai dese cazuri, fiecare individ. În general, cu foarte rare excepții, calfele nu sînt menționate separat. Aceleași categorii — zarafii, spre exemplu — sînt incluse, uneori și la negustori și la meșteri.

1. La revizuirea din 1846, toți sînt specificați drept negustori. Cei de la Herța, sînt indicați drept „negustori și meșteri”.

2. În sumă sînt incluse și văduvele.

3. Trei dintre dinșii sînt bancheri.

BIRNICII

Nr. crt.	DENUMIREA ORAȘELOR ȘI A ȚIRGURILOR	Înscrisi în catagrafia din 1838	Scăzuți în perioada 1838—1845	SCĂZUȚII								Scăzuți în perioada 1838—1845	Înscrisi în catagrafia din 1845	Însurătăți	PROVENIENȚA								În serviciile publ. Isprăvnicie și erorie	OCUPAȚIA					
				Morți	Fugiți și strămutați	Nevolnici	Scrisi de două ori	Scăzuți de visterie	Deveniți negustori mestieri și arte	Trecuți la căpătării	Trecuți la alte categorii				Loc. unor cătune cărora li s-a deosebit birul	Veniți din sate	De peste hotare	Din alte locuri și Țirguri	Sporiți din din holtei	Dintre meșteri	Dintre căpătării	Din supuși străini		Din slujitori (rufetul ocnei)	Din alte categorii	Slugi și argați	Vizitii, căruceri	La ville lor	Lucrători de pământ
1.	Dorohoi	184	87	30	38	19					144	241	75	39	28														
2.	Tg. Mihăileni											67	10	5	8		2						2						
3.	Tg. Herța	105	50	15	29	6					24	79	12	5	5	2	4												
4.	Botoșani	586	509	127	176	36	137	20	52		474	692 ²⁾	105	82	136 ¹⁾	134													
5.	Tg. Hîrlău	130 ³⁾	48	15	23			8				171		34	13														
6.	Fălticeni	96	90	41	42	13			24		97	106	47	22	2	30						12	7						
7.	Tg. Lespezi	85	81	16	39	8	1		16		59	52	15		16	4													
8.	Piatra Neamț	140	144	37	91	20					168	164	37	47		4													
9.	Tg. Buhușoaiei											20	5																
10.	Tg. Neamț	185	146	42	73	31					179	223	25	3	12	76 ⁴⁾		76											
11.	Roman ⁵⁾								10	29	143	353																	
12.	Bacău	336	297	37	125	17	2					231	37	52			1				2	15							
13.	Tg. Moinești	129	69	13	19	12		18	4	3	28	104	16	7	2			9											
14.	Tg. Ocna	35	44	8	14			3	14	5	177	166	20	50	3	35		4	33		6	2							
15.	Tg. Căiuți	17	10	6	2			1			6	14	3	1			1												
16.	Valea Rea											60		5	2	15													
17.	Focșani											185																	
18.	Tecuci	261	217	16	21	22			90		98	154	38	26	1	7	1				8	15	2						
19.	Tg. Nicorești	12	11	3	7				8		41	52	12	26	1	10						6	2						
20.	Galați	729	608	145	305	29	25	2	77	26	36 ⁷⁾	493	662	93	46	5	20	435	24	8	8		32	41	2				
21.	Bîrlad	278	223	41	150	16			12	4	305	360	6	110	168							30	86						
22.	Vaslui	138	86	24	26	16					200	102	172	30	4	42													
23.	Tg. Codăești	93	40	26	9	4	1				35	88	22		3						1								
24.	Tg. Negrești	157	77	33	29	8			5		25	100	16	2															
25.	Pungești	134	61	17	32	8			3		98	132			43														
26.	Huși											485	68	47	1	3		21			8	15	51		20				
27.	Tg. Fălcu	80	40	13	21	6					69	111	46	9	9	15													
28.	Tg. Frumos	313	210	74	72	21	4	33	4		2	294	397	113	9	67	105												
29.	Tg. Podul Iloaiei	88	45	14	16	3			3		61	63	13	12	28						1					47 ⁶⁾			
30.	Tg. Sculeni	10	6	2	4						16	20		2	14						10		2			2			
31.	Țirgușorul de peste apa Nicolinei											30	2	8	3							2							
32.	Oraș Iași										341	1294	64		6			18			177	21							
	Total	4323	3190	887	1363	295	172	95	313	63	38	20	3475	7098	928	640	12	707	807	37	89	84	6	11	289	244	8	20	49

1. Mulți sînt doar mutați tot în interiorul orașului, veniți din altă „clastie”. Fenomenul este valabil, în mare parte și pentru Galați.

2. 134 s-au adăugat după revizia din 1846.

3. Calculul se face numai pentru o clasă din cele două câte avea Țirgul.

4. Mulți dintre aceștia, veniți din Transilvania, la intervale variind între 6-40 ani, au patente, fiind negustori de oi sau țesători de sumane.

5. Cifra reprezintă numărul stabilit după revizuirea din 1846. În condica înscrierii din 1845, sînt incluși 400 birnici și 58 căpătării.

6. Deși această ocupație se specifică — așa cum se poate constata, în cazuri rare — se știe că majoritatea birnicilor se ocupau încă de agricultură.

7. Dintre aceștia, un număr de 20 au devenit supuși străini.

CĂPĂȚĂIERI, BEJENARI, DESROBIȚI

Anexa XII

Nr. crt.	DENUMIREA ORAȘELOR SI A ȚIRGURILOR	C A P A T A I E R I									Bejenari	Țigani			Bătrâni nevolnici	Total
		Inscrisi în catagrafia din 1845	P r o v e n i e n Ț a				O c u p a Ț i a					M e s t e r i				
			De peste hotare	Din alte orașe și Țirguri	Din sate	Din alte categorii	Serv. publice	Serv. domestice	Vieri, vizitii, diobani și muncitori	Lucr. la diferite Întreprinderi		Tr. II	Tr. III	Calfe		
1.	Dorohoi	16														
2.	Tg. Mihăileni	9	3				3	2	1							
3.	Tg. Herța	10	2				2	7			23					
4.	Botoșani	109											25	10		38
5.	Burdujeni											4	5	9		18
6.	Fălticeni	16									2					15
7.	Piatra Neamț	47									60		8	10		21
8.	Tg. Bodeștii Buhușoalei	16														
9.	Tg. Neamț	48									10		7	7		16
10.	Roman	117 (58)										3	45	49		97
11.	Bacău	68 (147)	49	11	2	34		55								
12.	Tg. Moinești	1														
13.	Tg. Ocna	111 (109)	22	5	6	5										
14.	Tg. Căiuți	1														
15.	Tg. Valea Rea	3														
16.	Focșani	36									113					
17.	Tg. Panciu	11														
18.	Tg. Adjudul Nou	1														
19.	Tg. Nămolosa	1														
20.	Tg. Odobești	8														
21.	Tecuci	82 (62)	29				11	30	15				12	14	31	62
22.	Tg. Nicorești	23 (18)	13		1			10	5							12
23.	Galați	332 (329)	126	38	16		46	73 ³⁾	43		72		40	25		65 ⁴⁾
24.	Bîrlad	82 (93)	18			9	2	88			51		36			39
25.	Vaslui	25 (63)	5				4	25	11				2			3
26.	Tg. Codăești	2 (5)														
27.	Tg. Negrești	16											2			2
28.	Tg. Pungești	5 (4)						1	1							
29.	Huși	206 (163)	48	4	2		11	80 ²⁾			29		51	14	11	79
30.	Tg. Fălcu	36 (25)	3		1						37					
31.	Tg. Frumos	15	3					4	2				5			5
32.	Tg. Podul Iloaiei	6 (4)					2	2								
33.	Tg. Sculeni	4 (1)									23					
34.	Țirgușorul de peste apa Nicolina	3											5			6
35.	Oraș Iași	1152 (1267)					47	975	47	83			206 ⁵⁾	35		285
	Total	2569 (2532)									420					665

1. Numărul căpătăierilor l-am extras din catagrafia special alcătuită pentru această categorie — Cf. Arh. St. Iași, Tr. 1423, op. 1621, nr. 1019. Cifrele variază în raport cu cele cuprinse în catagrafia în care sînt incluse și celelalte categorii (le-am adăugat în paranteză). Din aceasta din urmă, am extras datele privind proveniența și ocupația.

2. Dintre aceștia, 51 sînt pîndari sau slugi la vîi. La 7 dintre dînșii, se face mențiunea „La vile lor”.

3. Nu am inclus pe acei — foarte mulți — care, deși intră tot în această categorie, au indicația doar a persoanei la care se află, fără specificația expresă a ocupației. Dintre căpătăierii din Galați, 3 mai sînt notați ca muncitori, unul calfă, 8 în casa lor și unul în dugheana lui.

4. 50 țigani mănăstirești și 15 ai statului.

5. 98 dintre țiganii mănăstirești, 108 dintre desrobiți.

Nr. crt.	DENUMIREA ORASELOR ȘI A ȚIRGURILOR	Tagma bisericească			P R I V I L I G H E A T I								Apărăți cu cărțile ocîrmuirii	Slugile de prin ogră- zile boierești	Oameni la dispoziția cămărei ocnelor	Bătrîni și nevolnici	Văduve
		Precoti	Diaconi	Dascăli	La neamuri	Vel căpitani	Căpitani	Porușnici	Polcovnicei	Postelnicei	Vornici de poartă	Ispravnici de aprozi					
1.	Dorohol	7	1	4	1	1	2		2				4	16		11	15
2.	Tg. Mihăileni	3	1	2	2		1				1		4	5		6	5
3.	Tg. Herța	7	1	4	1	1							1	1		12	19
4.	Tg. Darabani					1				3			1			2	9
5.	Botoșani	51	13	35	12	3	3		5	1	2		18	39		161	228
6.	Tg. Hîrlău	3	6	3									8			28	26
7.	Tg. Burdujeni	2	1	2					1				4			6	9
8.	Tg. Ștefănești	7		4									2			8	13
9.	Fălticeni	7	3	6	1				2	1			17	6		51	34
10.	Tg. Lespezi	1		3			1		1				5			14	7
11.	Platra Neamț	21	9	12	3	1	1		1	1			9			85	84
12.	Tg. Neamț	15	2	12	2	1	1		2	1			5			84	72
13.	Roman	20	4	14	1	1			6	4			25	53		129	136
14.	Bacău	10	3	10		2	1	2	1	1	1		11	12		42	78
15.	Tg. Molnești	4	1	6			1	2	1				3	4		18	36
16.	Tg. Ocna	21	3	31		2		2	1		1		10	11	997 ¹⁾	150	89
17.	Focșani	25	4	26	6	2	2	1	1				11			78	73
18.	Tecuci	16		10	4	2		1	5	2			8	1		37	27
19.	Tg. Nicorești	9	2	8	3		1	1	4				1	1		9	18
20.	Galați	35	6	26	3		1	1	10	12			47	25		142	126
21.	Bîrlad	38	3	26	8	5	1	6	10	7	3		64	30		100	247
22.	Tg. Pulești							1					1			6	
23.	Vaslui	6	2	5		3			5	3			9			28	76
24.	Tg. Odobesti	1		4									2			5	17
25.	Tg. Negrești	3	3							1			2			10	18
26.	Tg. Pungești	3		4					1				2			10	9
27.	Huși	30	6	12	5	5	1		7	2	1		18	15		122	234
28.	Tg. Fălciu	7	1	6					4			1	3	7		19	16
29.	Tg. Frumos	6	2	5			1	1	2	1			2	15		54	60
30.	Tg. Podul Iloaiei	2	1	2									1			9	15
31.	Tg. Sculeni								1	1						4	4
32.	Oraș Iași	120	97	47	7	14		2	9	3			111	237		273	129
	Total	479	175	329	59	44	18	20	82	41	9	1	404	478		1723	1929

1. In această cifră, sînt incluși 897 „liuzi” moldoveni, „șavgăi”, „lăturași” și „alte bresle”, precum și 100 țigani desrobiți. Aceștia locuiau în „ceastia roșie”, mahalaua Giosani, Vatra Țirgului, Vilcelele, Pîrul țigăncii și „ceastia albastră” Cotuna, Viișoara, Troțuș, Gura Slănicului, „spre Borvizu”, cotuna Tisăștilor și cotuna Buzăți. Arh. St. Iași, Tr. 1423, op. 1619, nr. 912.

Anexa II

În loc de „cei apăruți în cărțile ocîrmuirii”, se va citi : cei apărați cu cărțile ocîrmuirii”.

La Tg. Mihăileni, în loc de 5 preoți, se vor considera 3.

La Tg. Ștefănești în loc de 2 privilegheți nu se va considera nici unul.

Anexa V

La orașul Vaslui, în locul cifrei 375 de la total, se va considera cifra 373.

La Tg. Moinești și Tg. Ocna, în loc de 25 negustori, se vor considera 24 și respectiv 23.

Anexa VI

La totalul general, în locul cifrei 8580, se va considera 80.

Anexa X

La rubrica 3, în loc de Rasele se va citi Raietele.

La rubricile 3-4 în loc de Apartanența se va citi Apartenența.

La nr. crt. 10 în loc de Tg. Salitoaia, se va citi Tg. Sulitoaia.

La nr. crt. 19, în loc de Tg. Bodeștii Buhuroaiei se va citi Bodeștii Buhușoaiei.

La nr. crt. 54, în loc de Tg. Bungești se va citi Pungești.

Anexa XI

La rubrica nr. 26, în loc de eroare se va citi eforie.

La nr. crt. 10 — Tg. Neamț, la rubrica 16, în locul cifrei 25, se va considera cifra 23.

La nr. crt. 11, orașul Roman, se va considera numai cifra înscrisă la rubrica : „Înscriși în catagrafia din 1845”. 333 în loc de 353. Celelalte cifre (10, 29, 143) aparțin aceluiași rubrici și aparțin orașului Bacău.

La nr. crt. 12 — orașul Bacău — în afara cifrelor notate mai sus, la rubrica „din alte locuri și țirguri”, se va adăuga cifra 54.

La nr. crt. 18 — Tecuci — la rubrica nr. 5, în loc de 16 se va considera 60.

La nr. crt. 19 — Tg. Nicorești — la rubrica nr. 17 („veniți din sate”), în loc de 26 se va considera 23. De asemenea, cifra 1 de la rubrica următoare („de peste hotare”) dispăre.

La nr. crt. 20 — Galați — la rubrica nr. 8 („scriși de două ori”), în locul cifrei 25 se va considera 23.

La nr. crt. 22 — Vaslui — la rubrica nr. 12 („locuitorii unor cătune cărora li s-a deosebit birul”), în locul cifrei 200 se va considera 20.

La nr. crt. 23 — Tg. Codăiești — cifra 3 de la rubrica nr. 18 („de peste hotare”), va fi trecută la rubrica următoare, nr. 19.

La nr. crt. 24 — Tg. Negrești — la rubrica nr. 14, în locul cifrei 25 se va considera 23.

La nr. crt. 32 — oraș Iași — la rubrica nr. 15, în locul cifrei 1294 se va considera 1264. De asemenea, cifra 64 de la rubrica nr. 16 va fi trecută la rubrica 17 („veniți din sate”).

La rubricile nr. 5, 16 și 17 de la Total, în locul cifrelor 887, 928 și 640, se va considera 867, 863 și, respectiv, 714.

Anexa XIII

La nr. crt. 20 — Galați — la rubrica nr. 5, în locul cifrei 26 se va considera 28.

The absence of homogeneity owing to contradictory interests, as the result of an unequal juridical and fiscal treatment, rendered a coalition on a common platform impossible. This, the author points out, was one of the serious problems the revolutionary movement in Moldavia was faced with, and which account, to a certain extent, for the tactics adopted by the heads of the movement.

These are observations that result from the interpretation of the statistics accompanying the work, and that enable a deeper insight into the causes that gave the revolutionary year of 1848 in Moldavia its specific and peculiar character.

ANEXA Nr. XIV

Populația orașului Iași în anul 1849

Clase scutite de impozit		Clase contribuabile	
Boieri și fii de boieri **	600	Negustori și meseriași	1.779
Funcționarii fără rang *	300	Mazilo-ruptași	54
Clerici și parohi	307	Săteni cultivatori	1 168
Profesori și medici	50	Persoane fără domiciliu fix	144
Străini *	504	Evreii	3.675
Intendenți și servitori *	6.000	Străini traficanți	941
Privilegiați	135	Țigani ai statului ***	178
Țigani ai mănăstirilor *	146	Totalul numărului de famii	7.039
Țigani ai particularilor	600		
Soldați	600		
Slujitori	867		
Infirmi	414		
Totalul numărului de familii	10.573		
Totalul general al numărului de familii			18.512

*) Repartiția la aceste categorii, așa cum notează N. Suțu, a fost făcută prin calcul aproximativ.

**) „Prin fii de boieri înțelegem numai pe șefii de familie al căror părinte a fost boier”.

***) „Inclusiv însărcinării cu acoperirea contribuțiunii”.

N. Suțu, *Opere economice*, ed. științifică, Buc. 1957, (ediție îngrijită de Ion Veverca) tabelul de la p. 146.

Lista corporațiilor de meserii exercitate de către indigeni la Iași

Nr.	Negustori	Numărul maiștrilor și contra maiștrilor
1.	Băcani	115
2.	Marchitani	18
3.	Cîrciumari	178
4.	Restauratori	86
5.	Brutari	75
6.	Pescari	58
7.	Traficanți de lemn de construcții	18
8.	Antreprenori de birji	76
9.	Traficanți de produse rusești	101
TOTAL		725

Meșteșugari

10.	Argintari	9
11.	Blănari	65
12.	Bonetieri	32
13.	Croitori	59
14.	Pălărieri	18
15.	Cizmari	45
16.	Căciulari din piele de oaie	53
17.	Patisieri	24
18.	Vopsitori	9
19.	Plăpomari	26
20.	Berari	10
21.	Tăbăcari	29
22.	Argăsitori	10
23.	Măcelari	57
24.	Hamali	16
25.	Pantofari moldoveni	74
26.	Pantofari ruși	69
27.	Bărbieri	42
28.	Zidari	78
29.	Cărămidari	65
30.	Olari	22
31.	Țimplari, dulgheri	89
32.	Luminărari	14
33.	Săpunari	21
TOTAL		936
TOTAL GENERAL		1.661

Ibidem, p. 193.